

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

На правах рукопису

ДУДАР ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗЕЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Державна служба»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

ПАНИШКО ГАЛИНА ТАРАСІВНА

кандидат історичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № _____

засідання кафедри політології та публічного управління

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ д. політ. н., проф. В. В. Бусленко

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні засади інституту національної музейної політики в Україні.....	7
1.1. Теоретико-методологічні засади реалізації національної музейної політики в Україні: державний, регіональний та місцевий вимір.....	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження.....	19
Розділ II. Політико-правова база дослідження музеїв та музейної діяльності в Україні	33
2.1. Закони України як засада інституціалізації музейної справи та музейної діяльності.....	33
2.2. Підзаконні акти Кабінету Міністрів України та Міністерства культури України.....	40
Розділ III. Національна музейна політика в Україні та партнерська взаємодія.....	48
3.1. Роль держави у розвитку музеїв: можливості фінансування, джерела доходів.....	48
3.2. Партнерська взаємодія та співробітництво Волинського краєзнавчого музею з громадськістю	54
Розділ IV. Класифікація музеїв України у системі виконавчої влади та місцевого самоврядування: державний, регіональний та місцевий рівень ...	62
4.1. Структура державних музеїв. Статутна діяльність Волинського краєзнавчого музею та його структурних підрозділів: садиби-музею В.Липинського в с. Затурцях, музею-садиби Лесі Українки в Колодяжному..	62
4.2. Місцеві музеї Волині: Ківерцівський краєзнавчий музей, «Музей в русі» (Боратинська територіальна громада), Музей бджільництва (с. Баїв), Музей народної іграшки (с. Княгининок), музей Ігоря Стравінського в Устилузі ...	77
4.3. Звіти про діяльність Волинського краєзнавчого музею за період повномасштабної російсько-української війни (2022 – 2024 рр.)	86
Висновки	93
Список використаних джерел	97

Вступ

Актуальність дослідження зумовлено великим інтересом наукової сфери України у період глобалізаційних та трансформаційних змін до культурної сфери, що є важливим компонентом розвитку держави, окремої особистості, утвердження культурної самобутності, незалежності та національного розвитку. Через процес затребуваності музеїв в суспільстві, відведену їм роль поліфункціональності, багатосуккупності, інтерес до музею як соціального інституту актуалізує досліджуваність теми. Особливо зростає інтерес до музею в умовах інформаційного суспільства як за територіальними принципами, за формою власності, чи профільною приналежністю, так і до центрів інтелектуального розвитку. Важливою в цьому плані є роль держави та її органів, що забезпечують функціональність музеїв через формат нових інформаційних технологій, звертаючи особливу увагу на музейний запит суспільної організації. На розвиток культурної сфери, особливо в частині музейної справи мезорегіону Волинь (серединного у нашому випадку регіону між Україною і Великою Європою), впливали соціально-політичні, економічні, географічні чинники. До наших днів на Волині залишилося багато культових та цивільних споруд, що є пам'ятками архітектури, а колись були центрами культурного життя, що організовувалося при монастирях та маєтках князів. Управлінська діяльність музеїв здійснюється системою органів виконавчої влади, створюючи всі умови для функціонування таких підсистем як працівники музейної галузі, їх функціональність, відвідувачі, з державою та суспільством. Волинський краєзнавчий музей є багатофункціональною, структурною системою з багатовимірною підсистемою складових в області та регіоні.

Мета та завдання дослідження. Метою даного магістерського дослідження є розкриття поняття музей, музейна справа, національна політика; поняття: державний, регіональний та місцевий вимір; процес формування музейної справи на Волині та її ретроспективний аналіз; розвиток волинської музеології; формування політики держави щодо вимог державного статистичного обліку музеїв, створених на території України і роль

Міністерства культури у реалізації музейної політики; контроль за діяльністю музеїв, що засновані на державній та комунальній формі власності; відповідальність інших центральних та органів виконавчої влади на місцях, органів місцевого самоврядування в громадах здійснювати керівну діяльність підвідомчими музеями на місцях; налаштованість музеїв на громадський інтерес; суспільна затребуваність музеїв через гуманістичну, інтелектуальну місію в умовах громадянського та інформаційно-технологічного суспільства, відродження меценатства. Тобто весь комплекс аналізу теоретичних та прикладних складових музейної галузі, її суспільної ролі та громадського інтересу.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати теоретичні засади інституту музейної політики в Україні через методологічні принципи національної політики: державний, регіональний, місцевий рівень;
- розкрити понятійно-категоріальний апарат за проблематикою дослідження та аналізу;
- дослідити процес інституалізації музейної справи та музейної діяльності в Україні через наявну систему політико-правового законодавства;
- розкрити роль держави у розвитку музеїв через можливості фінансування, джерела доходів;
- виявити основні чинники партнерської взаємодії та співробітництва Волинського краєзнавчого музею з громадськістю;
- простежити структуру державних музеїв, статутну діяльність Волинського краєзнавчого музею;
- узагальнити головні здобутки регіональних і місцевих музеїв Волині та спрогнозувати їх діяльність через стратегію розвитку у післявоєнний період через укладання угод про співпрацю, меморандумів.

Предметом дослідження є реалізація національної музейної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є: процес реалізації музейної справи та музейної діяльності через законодавство як засаду інституалізації.

Методологічну базу дослідження складають як спеціальні методи дослідження, так і загальнонаукові. Комплексне використання принципів, методів пізнання та підходів необхідне при виконанні окреслених завдань відповідно проблематиці дослідження. Виокремлення системи понятійно-категоріального апарату та залучення до наукового обігу, зумовлюють формування комплексу теоретичних висновків. Автором у роботі застосовано структурно-функціональний метод, який дає змогу дослідити суспільно-політичні обставини становлення та розвитку музейної справи в державі Україна, формування системи музейних установ, системи управління та підпорядкування, формування іміджу музею як найважливішої характеристики сьогодення, конкурентоспроможність, залучення партнерів та спонсорів. Системний метод застосовується для аналізу засад реалізації національної музейної політики через державний, регіональний та місцевий вимір: джерела їх фінансування, джерела доходів, партнерську взаємодію та співробітництво музеїв Волині. Принцип історизму дозволяє досліджувати процес організації музеїв і музейної справи у ретроспективному аналізі правдивого і об'єктивного, що визначається причинно-наслідковими зв'язками. Статистичний метод дозволяє формувати кількісні показники сукупності музейних предметів, музейного зібрання, державного фонду, дохідність музею через спонсорські та меценатські внески. Порівняльний аналіз дає змогу відслідкувати стиль управління для створення соціального іміджу тої чи іншої організації музейної справи, визначити методологію поведінки. Метод контент-аналізу використовується для аналізу матеріалів, що подаються у ЗМІ про мережу музеїв, наприклад за територіальним принципом; обласна, регіональна, місцева мережа за формою власності чи профільною приналежністю музеїв: мережа державних, відомчих, приватних закладів, художніх, краєзнавчих музеїв тощо. В роботі також застосовано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, сходження від абстрактного до конкретного як загальнонаукові.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена постановкою проблеми та метою дослідження:

- уперше до наукового обігу введено аналіз музею Боратинської територіальної громади «Музей в русі», Музею бджільництва (с. Баїв), Музею народної іграшки (с. Княгининок);
- проаналізовано укладені договори та меморандуми про співпрацю між Волинським краєзнавчим музеєм (далі ВМК) та установами і організаціями Волині за 2024 – 2025 роки;
- використано для аналізу окремі проложення Звіту про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2024 році, зокрема Музеєм було визначено найважливіші кейси роботи в рамках миттєвого реагування та загальних тенденцій і напрямків трансформаційної діяльності музеїв в умовах воєнного стану.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів визначається актуальністю, новизною, прикладним характером дослідження із можливістю застосування у науковій діяльності, навчальних, публічних цілях. Матеріали можуть бути застосовані при підготовці лекцій, виступів на наукових конференціях, під час підготовки наукових фахових статей, подальшому дослідженні з даної проблематики, розширивши предмет.

Апробація дослідження була здійснена на засіданні кафедрального наукового семінару на тему: «Актуальні проблеми політології, публічного управління та адміністрування, соціології та філософії», що відбувся _____ 2025 року.

Структура роботи. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, підрозділів, висновків, списку використаних джерел (67). Загальний обсяг магістерської роботи становить 103 сторінки, з них основного тексту 85 сторінок.

Розділ I. Теоретичні засади інституту національної музейної політики в Україні

1.1. Теоретико-методологічні засади реалізації національної музейної політики в Україні: державний, регіональний та місцевий вимір

Німецький вчений-музеолог Фрідріх Вайдагер в однойменній науковій розвідці «Загальна музеологія» пропонує традиційні та нові підходи до проблеми трактування музеального феномену, звертає увагу наукової спільноти та соціуму на проблеми соціальної місії музею, пропонує методику застосування міждисциплінарних підходів та сучасні методи комунікації та менеджменту. Як науковець акцентує увагу на багаточисельному глосарії, який дає можливість розкривати технічні, правові, фінансові, а також суспільні передумови діяльності музею як культурно-освітньої та науково-дослідної установи та закладу. Автор скурпульозно ретроспективно досліджує основні ідеї, предмет пізнання дефеніції та систему музеології застосовуючи відповідні методи пізнання. Переймаючи зарубіжний досвід музеології, український дослідник може відслідкувати інституціоналізацію, організацію, планування та контроль, завдання та цілі музею як інституції та простору, що має свій естетичний вимір, який не можна не помічати. Автор вважає за необхідне залучити до наукового аналізу основні концептуальні підходи щодо музейної справи. Фрідріх Вайдер пропонує новітню концепцію «Нові види музеїв», що передбачає перенесення діяльності музеїв та їх розміщення на громадських площах, у школах та місцях праці, щоб зліквідувати тим самим традиційний музей, який не відповідає теперішнім зразкам культури. За його розлогим судженням, мумеї – це набагато більше ніж просто місця навчання, освіти чи розваг, через свою збиральницьку діяльність, що за його трактуванням «має політичний, ідеологічний, естетичний вимір, який не можна не помічати». Автор звертає увагу «на сутність музею, який мотивує окремих осіб та колективи до просвітницької діяльності» [1].

Англійські вчені Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. у науковому дослідженні «Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення

публіки, збільшення доходів і ресурсів», переклад з англ. Т. Олійник, Т. Пирогова, С. Рябчук, Р. Свято, що видане у Києві ВД «Стилос» 2010 року, дають багаточисельну інформацію про нові виклики і можливості музею з позицій стратегічного та тактичного маркетингу як інструменту і технічного прийому для ведення музейникам своєї діяльності [2].

Становлення музейництва у світі та Україні зокрема, викликане об'єктивною соціальною потребою створення інституцій поліфункціонального характеру з метою нагромадження, збереження, дослідження і популяризації культурних надбань, організації краєзнавчого руху на місцях. Перші музеї в Україні виникають у XIX – початку XX століття завдяки переважно приватній ініціативі окремих осіб та численних наукових, культурно-освітніх і церковних товариств, комітетів, комісій, навчальних закладів, органів місцевого самоврядування, у віданні яких вони перебували [3].

Конституція України гарантує захист культурної спадщини та права на освіту, що є основою для діяльності музеїв. В Україні сукупні відносини у сфері музейної справи регулює Закон України «Про музеї та музейну справу», прийнятий 29.06.1995 р. №249/95-ВР. Він визначає правові, економічні, соціальні засади створення і діяльності музеїв України та особливості наукового формування, вивчення, обліку, зберігання, охорони і використання Музейного фонду України, його правовий статус. Закон поширюється на всі види музеїв та заповідників у частині їх музеєфікації, а також обліку, зберігання та використання, охорони, консервації, реставрації музейних предметів, музейних колекцій та предметів музейного значення. Стаття 2 Закону визначає, що «Музейна справа уособлює національну музейну політику, музеєзнавство та музейну практику» [4].

Стаття 3 Закону «Про музеї та музейну справу» дає визначення: «Національна музейна політика – це сукупність основних напрямів і засад діяльності держави і суспільства в галузі музейної справи». Тут зазначено, що Основними напрямками національної музейної політики є збереження та державна підтримка Музейного фонду України; повернення в

Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами; забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності музеїв; сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи; підтримка і розвиток мережі музеїв; забезпечення підготовки та підвищення фахової кваліфікації музейних кадрів, їх правовий і соціальний захист; бюджетне фінансування (у тому числі на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки та реалізації державних, регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи; забезпечення охорони музеїв; підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою; сприяння міжнародному співробітництву в галузі музейної справи [4].

Музеєзнавство як наука виникло в Україні у другій половині XIX ст. Концептуально-теоретичні, методологічні та прикладні аспекти української та західної науково-музеологічної спадщини вимагають гармонізації та переходу до єдиної загальноприйнятої міжнародним співтовариством нової постіндустріальної музеологічної парадигми. «Музеєзнавство (музеологія) – це наукова дисципліна, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їхні суспільні функції, питання теорії і методики музейної справи, тобто внутрішню організацію, систему наукового комплектування музейних фондів, документування й зберігання колекцій, а також методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої діяльності музеїв. У міжнародній термінології використовується тотожне поняття «музеологія». Міжнародний комітет з музеології (ICOFOM) рекомендує трактувати музеологію як науку, що пояснює реалізацію одного з найважливіших видів суспільної діяльності, яка полягає у збереженні і сталому використанні культурної і природної спадщини людства; як науку, що вивчає мету і способи діяльності такої інституції, як музей». Завданням музеології на сучасному етапі є опис глобального музеологічного феномену, аналіз і розуміння його в історичному та соціально-культурному контекстах» [5].

Музейна справа – це спеціалізована галузь культурно-освітньої та наукової діяльності. Музеї здійснюють таку діяльність стосовно комплектування, обліку, охорони, збереження, вивчення і використання музейного фонду України, до якого зараховані пам'ятки природи, матеріальної і духовної культури; накопичення, зберігання, наукове опрацювання і поширення музейної інформації. Музейна справа «належить до особливої сфери науки і культури, яку в сукупності створюють музеї, де основою для формування духовних цінностей слугують об'єкти природи і предметні результати людської діяльності» [6].

Центральним органом виконавчої влади у сфері музейної справи, яке реалізує національну музейну політику в Україні та здійснює організаційно-методичне керівництво, є Міністерство культури України. Керівництво підвідомчими їм музеями здійснюють центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Держава гарантує захист майнових прав музеїв усіх форм власності.

Станом на 2017 рік Державна служба статистики України фіксувала 576 музеїв державної та комунальної форми власності, які зберігають державну частину Музейного фонду України (без тимчасово окупованих територій). Сьогодні в Україні працюють близько 5 тисяч музейних закладів, які проводять наукову, освітню і виховну роботу. Серед них налічується 223 краєзнавчі та 82 історичні музеї, 3 500 музейних закладів створено при навчальних закладах, 45 національних музейних закладів, 570 державних та комунальних музеїв, 1141 музей на правах філіалів та відокремлених підрозділів. При Міністерстві оборони працює військовий музей з десятком філіалів (близько 50 музеїв у військових частинах). Специфіка діяльності оперативно-рятувальної служби цивільного захисту зумовила формування музейних установ двох видів: пожежно-технічних виставок та власне комплексних історичних музеїв. Нині в ДСНС України функціонують 34 музейні установи. Декілька із них мають статус народних музеїв (наприклад, Народний музей Черкаського інституту пожежної безпеки імені

Героїв Чорнобиля). Найстарішим музеєм є Одеський археологічний музей НАН України.

За передвоєнні роки в Україні відкрилися тисячі приватних музеїв. Це – музеї-садиби, музеї транспорту, історико-археологічні, етнографії, ікони, музей костюму тощо. Особливо багато приватних музеїв у Карпатах, в місцях туристичного паломництва. Музеї відкриті в приватних хатах на базі власних колекцій гуцульського побуту, етнографії та музичних інструментів.

У Львові відкрили Науково-розважальний інтерактивний музей "Еврика", 2024 року відкрили Музей традиційного українського одягу приватної колекції Роксоляни Шимчук. З 2018 року в Луцьку функціонує Музей сучасного українського мистецтва Корсаків. Це найбільший в Україні музей сучасного національного мистецтва, в якому зібрані картини, графіка, скульптури, відеоматеріали, інсталяції із середини ХХ століття до сучасності. Також у ньому з листопада 2022 року відомий український художник Петро Антип створює картину "Космогонія" площею 2000 кв. м, яка стане найбільшою у світі. З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну були пошкоджені або знищені щонайменше 38 українських музеїв, у яких зберігалися півтора мільйона експонатів та художніх робіт.

«Музеї - це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини». Науково-дослідна діяльність, культурно-освітня робота, комплектування зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'яткоохоронна робота – такі основні напрями музейної діяльності. Через яскраву, змістовну експозицію, що має високий науковий рівень музейні працівники доносять людям інформацію про складні історичні явища, минуле та його зв'язок із сьогоденням. Виникнення музеїв пов'язане з так званою "суспільною музейною потребою", яка з'явилась вже в ранні періоди розвитку суспільства. Дослідники виявили, що вже тоді люди намагались зберегти не тільки накопичені матеріальні цінності, а зберігали предмети, що були пам'яттю, своєрідними доказами (документами), які

підтверджували соціальний або професійний стан людини у суспільстві. На певному етапі були збережені предмети, пов'язані з релігійними уявленнями та естетичними потребами. Учені знайшли розвинуті колекції музейного типу, такі як давньоєгипетські "будинки життя", колекції Ура (держава шумерів), античні музейони. У Середньовіччі у церквах, монастирях, замках з'являлися колекції творів мистецтв, історичних та наукових цінностей. В епоху Відродження такі музейні колекції та зібрання стають першоджерелами науки, використовуються для освіти і задоволення естетичних потреб: кунсткамери, натуралієнкамери, мюнцкабінети, музеуми. Пізніше музейні зібрання мали на меті фіксувати суспільний історичний досвід, який передається від покоління до покоління. Княжа доба в Україні відзначалась значною кількістю бібліотек, ризниць церков та монастирів, скарбниць князів, які й були попередниками музеїв. У XVI-XVIII ст. з'явилися колекції гетьманів, козацьких старшин. Музеї ж як спеціальні заклади почали з'являтися у першій половині XIX ст. Це були переважно археологічні та історико-краєзнавчі музеї [7].

У Європі виникнення сучасних музейних закладів відбулось у другій половині XVII ст. У цей час країни Європи досягли розквіту науки, мистецтва, літератури, техніки, з'явилися різні колекції, що відобразили цілий ряд історичних аспектів розвитку суспільства. Колекції, зібрані однією людиною або представниками різних поколінь родини і були тими першими музеями. «Це були публічні музеї, які можна було оглядати в певні часи і на певних умовах ("у понеділок, вівторок та п'ятницю відчинено для всіх, у кого чисте взуття" – Хофбург, Відень, 1792 р.; "у середу та суботу, за виключенням дощових днів" – Прадо, Мадрид, 1820р.)» [8].

З другої половини XVIII ст. діяльність музеїв почала набувати наукового характеру. Тепер вони розглядались як місця накопичення та зберігання історико-культурної спадщини, наукових цінностей та технічного досвіду. У XX ст. музейна справа в Україні розвивалась, з'явилися нові методи та підходи, змінились і самі музеї. «Із сховищ приватних колекцій вони поступово перетворювалися на центри наукових досліджень, а з часом – і

просвітницької роботи. Не втрачаючи при цьому своїх попередніх функцій, музеї були визнані як заклади культури та дозвілля». Прийшло розуміння, що це багатофункціональний заклад, який:

- долучає громадян до надбань національної та світової спадщини;
- популяризує знання, історію, культуру та освіту через виставки, публікації та цифрові технології;
- зберігає фізичні артефакти, документи та інші об'єкти, що мають історичне, наукове або культурне значення;
- фіксує та зберігає інформацію про культурні та природні об'єкти [8].

За своїм профілем музеї поділяються на такі види: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, технічні, галузеві тощо. На основі ансамблів, комплексів пам'яток та окремих пам'яток природи, історії, культури та територій, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність, можуть створюватись історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби (стаття 6) [4].

Відповідно чинного законодавства, Музейний фонд України є національним багатством України, невід'ємною складовою частиною культурної спадщини України, яка охороняється законом. Положення про Музейний фонд України затверджується Кабінетом Міністрів України. Музеї, а також підприємства, установи, організації, громадяни, які є власниками музеїв, зобов'язані забезпечувати збереження Музейного фонду України та сприяти його поповненню.

Музейний фонд України складається з державної і недержавної частин. До державної частини Музейного фонду України належать музейні зібрання та окремі пам'ятки, що є державною власністю; музейні колекції та музейні предмети, що знаходяться в музеях, переданих із державної власності у комунальну власність. Контроль за станом обліку, збереження, використання та переміщення державної частини Музейного фонду України здійснюється Міністерством культури України. Перелік музеїв (в тому числі музеїв системи

Національної академії наук України, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Педагогічного товариства України, інших самоврядних організацій), в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України, затверджується Кабінетом Міністрів України. Музейні колекції та музейні предмети, віднесені до державної частини Музейного фонду України, не підлягають відчуженню за винятком обміну на інші музейні колекції та музейні предмети.

До недержавної частини Музейного фонду України належать музейні колекції та музейні предмети, що не віднесені або не підлягають віднесенню до державної частини Музейного фонду України, в тому числі пам'ятки, що є власністю громадських та релігійних організацій, окремих громадян та їх об'єднань [4].

Формування Музейного фонду України здійснюється згідно з чинним законодавством та передбачає:

- придбання пам'яток Міністерством культури України, іншими центральними органами виконавчої влади, їх органами на місцях, органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень (за рахунок коштів Державного бюджету України і коштів місцевих бюджетів) та музеями (за рахунок власних коштів);
- передачу музеям у встановленому порядку пам'яток, виявлених під час археологічних, етнографічних, науково-природничих та інших експедицій, будівельних, ремонтних або реставраційних робіт, у тому числі з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, та скарбів;
- безплатну передачу музеям пам'яток підприємствами, установами, організаціями і громадянами;
- передачу музеям пам'яток, конфіскованих згідно з чинним законодавством;
- повернення в Україну розшуканих пам'яток, які були незаконно вивезені;
- передачу пам'яток, вилучених на митниці;

- поповнення музейних зібрань іншими способами, що не суперечать чинному законодавству.

Музейна політика в Україні визначається як сукупність напрямів діяльності держави і суспільства, що спрямовані на збереження культурної спадщини, її розвиток та повернення в Україну. Основні її засади включають фінансування, підготовку кадрів, розвиток інфраструктури, охорону фондів та сприяння міжнародному співробітництву. Музейна політика охоплює широкий спектр діяльності: від комплектування фондів та експозиційної роботи до культурно-освітньої та видавничої діяльності. Держава забезпечує підтримку та пріоритетне фінансування розвитку музейної справи.

Напрямами національної музейної політики є:

- Збереження культурної спадщини (охорона та реставрація історичних пам'яток та об'єктів культурної цінності).
- Повернення культурних цінностей (активна робота із повернення в Україну культурних цінностей, що знаходяться за кордоном) .
- Наукова діяльність (підтримка наукових досліджень, каталогізація експонатів та розробка концепцій розвитку музеїв).
- Розвиток інфраструктури (сприяння створенню сучасної інфраструктури музейної справи).
- Підготовка кадрів (забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації музейних працівників).
- Фінансування (бюджетне фінансування та матеріально-технічне забезпечення державних, регіональних і місцевих програм розвитку музеїв).
- Охорона (забезпечення належної охорони музейних фондів).
- Міжнародне співробітництво (сприяння міжнародній співпраці у галузі музейної справи).

Важливою складовою музейної політики є розробка та реалізація державних, регіональних і місцевих програм, що спрямовані на розвиток музейної діяльності. На основі ансамблів, комплексів пам'яток та окремих пам'яток природи, історії, культури та територій, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність, можуть створюватись

історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби. За українським законодавством на території музею забороняється діяльність, яка суперечить його функціональному призначенню або може негативно впливати на стан зберігання музейного зібрання, а також інша діяльність, яка є несумісною з діяльністю музею як закладу культури.

Згідно зі Статутом музею на його території виділяються такі зони:

- заповідна – зберігання і охорона найцінніших історико-культурних комплексів і окремих об'єктів;
- експозиційна – стаціонарне демонстрування великогабаритних музейних предметів і використання в культурно-пізнавальних цілях;
- наукова – проведення науково-дослідної роботи;
- рекреаційна – відпочинок та обслуговування відвідувачів музею;
- господарська – розміщення допоміжних господарських об'єктів [8].

Національна музейна політика в Україні реалізується у трьох вимірах: державному, регіональному та місцевому.

Державні музеї – це культурно-освітні установи, що перебувають у державній власності, підпорядковуються державі (зокрема, Кабінету Міністрів України) і здійснюють свою діяльність згідно з загальнодержавною концепцією розвитку музейної мережі. Вони зберігають, досліджують, популяризують музейні предмети та колекції, що входять до державної частини Музейного фонду України. Державні музеї характеризуються тим, що вони:

- є державною власністю і їхні колекції та предмети належать державі;
- перебувають у підпорядкуванні державних органів, таких як Кабінет Міністрів України або окремі міністерства;
- виконують функції, пов'язані з науково-дослідною, культурно-освітньою, фондовою та експозиційною діяльністю;
- музейні колекції та предмети державних музеїв є частиною державної частини Музейного фонду України.

До державних музеїв належать, зокрема, Національний музей історії України, Національний художній музей України та інші національні та республіканські музеї.

Регіональні музеї – це музеї, які збирають та експонують матеріальні пам'ятки, що стосуються певного невеликого географічного району (регіону). Головною метою цих музеїв є репрезентація краєзнавчої спадщини конкретної місцевості, включаючи її історію, культуру та природу. Найчастіше це краєзнавчі музеї, які можуть мати широкий спектр експозицій. Регіональні музеї зосереджені на певній території, на відміну від великих національних чи міжнародних музеїв, які показують експонати з усього світу. Метою їх роботи є збереження, вивчення та популяризація культурної, історичної та природної спадщини свого регіону. Експозиції музеїв охоплюють різноманітні теми, такі як археологія, етнографія, історія, природничі науки та мистецтво, але все в контексті конкретного регіону.

Місцеві музеї – це музеї, які засновують місцеві органи влади, самоврядування, підприємства, установи чи громадяни. Місцеві музеї збирають, зберігають та експонують матеріали про природу, історію, культуру та економіку певного краю (області, району, міста). Найчастіше це краєзнавчі музеї, які поєднують у собі елементи різних профілів, таких як історичний, меморіальний, природничо-науковий, етнографічний та художньо-літературний. Вони можуть включати експозиції, присвячені різним аспектам регіону, від геологічних знахідок до творів місцевих митців, а також розповідати про історію міста, його природу, народні промисли та культуру. Місцеві музеї збирають та зберігають матеріали, що відображають місцеву спадщину та проводять науково-просвітницьку діяльність.

Щодо класифікації музеїв за їх підпорядкуванням, то державні музеї підпорядковані Кабінету Міністрів України, відомчі – належать до системи окремих міністерств чи відомств, муніципальні перебувають у комунальній власності (власності місцевих громад), приватні належать приватним особам або організаціям.

Для теоретичного та прикладного аналізу магістеркою опрацьовано матеріали загально-української наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею імені Д. І. Яворницького, де висвітлено питання історії музейної справи та нагальні музеєзнавчі проблеми з усіх напрямків діяльності музеїв в Україні. Цікавими є матеріали доповіді Силюка А. М. «Співпраця Волинського краєзнавчого музею із музеями Польщі по вивченню та збереженню історико-культурної спадщини українсько-польського пограниччя», де проаналізовано програми і проєкти, різноманітні форми і методи спільної діяльності, їх місце і роль в прикордонних українсько-польських стосунках та міжнародній музейній інтеграції [9, С. 139 - 145].

Автору-досліднику вдалося залучити академічне видання Мезенцевої Г.Г. «Музеєзнавство» (на матеріалах музеїв Української РСР), спеціальні розділи якого присвячені методиці різних видів музейної діяльності – фондovій, експозиційній, науковій, просвітницькій тощо [10].

Цікавою для аналізу є наукова стаття Тетяни Хомчин «Музейна справа в Україні», де автор висвітлила національну музейну політику, музейне законодавство, музейне будівництво, організація керівництва музеями та основні напрямки музейної діяльності через культурно-освітній, науково-дослідний простір, комплектування музейних зібрань, фондovu, реставраційну та пам'ятко-охоронну роботу [7] .

Український науковець Гайдай О. М. стверджує, що «одним з основних завдань роботи музеїв в Україні є розширення традиційних форм роботи в умовах глобалізації та розвитку інформаційного суспільства. Модернізація музейної справи можлива тільки у разі дотримання і чіткого виконання законодавчої бази. Для того, щоб музейна галузь розвивалася відповідно до викликів сучасності і тенденцій розвитку музейної діяльності в майбутньому, музеї мають залишатися актуальними, цікавими та оригінальними в світі, який постійно змінюється. Серед ключових аспектів, на які держава спрямовує зусилля, зокрема передбачено перехід до нормативної бази прямої дії» [11].

Науковець Воробйова Н. П. у статті «Інновації в системі формування парадигми менеджменту» аналізує сучасну музейну діяльність, яка тісно контактує з громадськістю, переконує у необхідності вдосконалення музейної інфраструктури та створення іміджу музейних закладів для їх конкурентоспроможності та залучення до них споживачів [12]. Українські дослідники Вербицька П.В. та Пасічник Р. Е. у навчальному посібнику «Музей як комунікативний та освітній простір» висвітлюють теоретичні основи музейної комунікації, дають характеристику сучасним підходам та інноваційним практикам діяльності музейних закладів, їх взаємозв'язків з відвідувачами, розкривають потенціал музейного постору [13].

Становлення, розвиток і проблеми музеєзнавства досліджено у працях таких учених як Белікова М. та Зайцева В. Про культурну спадщину та джерельну основу національної пам'яті писали Дубровіна Л., Киридон А., Матяш І. Музейні заклади у системі вищої освіти дослідила науковиця Муравська С. Аналіз сучасного стану музейної справи України у своїй праці зробили Шишкіна О. та Нєчева Н. Авторкою опрацьовано статті Маньковської Р. «Музеологія як наукова галузь: сучасний дискурс та проблеми теоретичного інтегрування» та «Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку».

1.2. Понятійно-категоріальний апарат дослідження

Поняття та категорії за проблематикою, залучені до наукового обігу, дозволяють розкрити більш повно ключові поняття, що використовуються для опису структури, функцій та повноважень діяльності музейних закладів України. Дані поняття та категорії допомагають структурувати та створювати систему знань у галузі музеології, музейного маркетингу у культурному просторі України.

Музей — це місце для музеолога зі спеціальною, теоретичною, практичною підготовкою та фаховою компетентністю. Музеї є організаціями з широким спектром продуктів та послуг.

Музеї - це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини [5].

Музеологія – наука, що досліджує всі теоретичні та практичні аспекти музеального феномену та визначає її предмет – музеальність [5].

Метамузеологія – наукова теорія музеології [5].

Музеальність – це відібрані людиною предмети, що є важливими свідченнями певного стану речей для зберігання та поширення знань у суспільстві; це своєрідне пізнавальне й оцінювальне ставлення людини до дійсності [5].

Музеєзнавство – теорія та методика музейної роботи та історії розвитку музеїв.

Музеєзнавці – це наукові працівники, що ведуть роботу у музеях, а також археологи, мистецтвознавці, історики, літературознавці та інші фахові співробітники.

Музейна справа - галузь культури, основним змістом діяльності якої є комплектування, облік, зберігання, вивчення та використання музеями культурних цінностей країни. Має такі напрями: 1) музейна політика – музейне законодавство, музейне будівництво, організація управління музеями; 2) музеєзнавство – наукова дисципліна, що вивчає закономірності виникнення та розвитку музеїв, соціальні функції цих закладів, форми і засоби їх реалізації на різних етапах істор. розвитку; 3) музейна практика – фондова, експозиційна, просвітницька та ін. види діяльності музеїв [3].

Евристика - мистецтво знаходження істини, визначення пам'ятки, а також наукова галузь, що вивчає творчу діяльність і процеси пошуку нових рішень. Евристика своїми численними спостереженнями та методиками, які дають можливість створювати науково обґрунтовані програми комплектування фондів музеїв, допомагає вести наукове проектування експозицій, удосконалювати наукову діяльність. Ці методики повинні бути взяті до уваги людьми, які створюють музеї [5].

Зберігання - один з основних видів діяльності музею щодо створення матеріальних умов і правових засад, за яких забезпечується збереження музейних предметів та музейних колекцій.

Консервація - здійснення комплексу організаційних, науково обґрунтованих заходів щодо забезпечення захисту музейних предметів та предметів музейного значення від подальших руйнувань, збереження їх автентичності з мінімальним втручанням у їх існуючий вигляд.

Музейна колекція - сукупність музейних предметів, що об'єднані однією або кількома спільними ознаками.

Музейне зібрання - сукупність музейних колекцій та музейних предметів, а також пов'язаних з ними бібліотечних фондів, архівів, каталогів та наукової документації музею.

Музейний облік - один з основних напрямів роботи музею, що здійснюється шляхом ведення фондово-облікової документації (у тому числі в електронному вигляді), яка містить назву предмета (прізвище автора твору), датування, місце створення, дату надходження до музею, матеріал, техніку виготовлення, короткий опис, наукову атрибуцію, стан збереження, облікові позначення та забезпечує можливість їх ідентифікації, правовий статус музейних предметів і музейних колекцій [14].

Реставрація - здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів щодо зміцнення фізичного стану та поліпшення зовнішнього вигляду, розкриття найбільш характерних ознак, відновлення втрачених або пошкоджених елементів музейних предметів та предметів музейного значення із забезпеченням збереження їх автентичності.

Державний реєстр національного культурного надбання — список пам'яток археології, архітектури й містобудування, історичних, документальних й інших об'єктів, що становлять виняткову цінність з огляду історії, культури, етнології чи науки України [15].

Культурні цінності України як матеріальні об'єкти є свідченням історичного становлення Українського народу, української нації, частиною світової культурної спадщини, а отже безумовно підлягають збереженню і захисту від

знищення чи пошкодження. Культурні цінності України знаходяться, зокрема, в музеях, галереях, заповідниках, бібліотеках, архівах, інших закладах культури на всій території України, у тому числі на тимчасово окупованих територіях України, де періодично зазнають значних пошкоджень або знищення, зокрема внаслідок збройної агресії [15].

Об'єкт культурної спадщини - визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [16].

Пам'ятка культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, який взято на державний облік відповідно до законодавства, що діяло до набрання чинності цим Законом, до вирішення питання про включення (невключення) об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [16].

Охорона культурної спадщини - система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікація, державна реєстрація), запобігання руйнуванню або заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини [16].

Глосарій – це список термінів і понять з їхніми визначеннями, який може бути як окремим словником для певної галузі, так і списком слів до конкретного тексту. Він пояснює маловідомі, застарілі або специфічні для певної теми слова, щоб спростити розуміння тексту чи матеріалу. Глосарій

допомагає забезпечити однорідність і точність термінології, наприклад, у перекладах документів.

Музейна практика – робота з музейними зібраннями, із застосуванням принципів роботи музеїв; фондова робота та підготовка експозицій тощо.

Теорія музеології – вивчає історію, теорію та практику музейної справи, включаючи функції, організацію та розвиток музеїв.

Статут музею – це основний документ, що визначає його статус, цілі, структуру та діяльність, затверджений засновником чи засновниками. Він охоплює питання найменування, прав і обов'язків засновників, організаційної структури, основних завдань (науково-дослідна, культурно-освітня, експозиційна робота), фінансування, майна, реорганізації, ліквідації та збереження музейних колекцій.

Музейний фонд – це сукупність рухомих пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, незалежно від їх виду, місця створення і форм власності, та зберігаються на території України, а також нерухомих пам'яток, що знаходяться в музеях України і обліковані в порядку, визначеному Законом України «Про музеї і музейну справу».

Національна музейна політика в Україні – це сукупність основних напрямів і засад діяльності держави і суспільства в галузі музейної справи. Основними напрямками національної музейної політики є: збереження та державна підтримка Музейного фонду України; повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами; забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності музеїв; сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи; підтримка і розвиток мережі музеїв; забезпечення підготовки та підвищення фахової кваліфікації музейних кадрів, їх правовий і соціальний захист; бюджетне фінансування (у тому числі на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки і реалізації державних, регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи; забезпечення охорони музеїв;

підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою; сприяння міжнародному співробітництву в галузі музейної справи (стаття 3) [4].

Державні музеї – це культурно-освітні та науково-дослідні установи, що перебувають у державній власності, підпорядковані державі (Кабінету Міністрів України) і належать до державної частини Музейного фонду України. Вони займаються вивченням, збереженням та популяризацією пам'яток природи, матеріальної та духовної культури, здійснюючи свою діяльність відповідно до загальнодержавної концепції розвитку музейної мережі.

Державна Концепція розвитку музейної мережі – це діяльність, спрямована на реалізацію державних завдань з розвитку музейної справи.

Музеї регіональні – це культурно-освітні заклади, які зберігають, досліджують та популяризують матеріальні й духовні цінності, що стосуються певного регіону, його історії, культури, природи та населення. Вони діють у межах одного регіону і за профілем можуть бути, наприклад, краєзнавчими, історичними, археологічними, природничими чи етнографічними.

Музеї територіальних громад (місцеві) – це заклади культури, які зберігають та експонують історію, культуру та природну спадщину конкретної громади (села, селища, міста). Вони є частиною місцевого самоврядування і покликані збирати, зберігати та популяризувати матеріали, пов'язані з історією та життям певної громади. Такі музеї можуть мати різні профілі, наприклад, бути краєзнавчими, історичними, етнографічними тощо.

Музейний маркетинг – це процес обміну, в якому музей прагне запропонувати відвідувачу вартісну продукцію за низькою ціною і водночас мати з цього зиск або, як правило, не зазнавати збитків. Музейний маркетинг водночас є процесом обміну між споживачами, музеями та конкурентами [2].

Концепції маркетингу: інтегрований маркетинг, маркетинг взаємин, внутрішній маркетинг, соціально відповідальний маркетинг [2].

Стратегічний маркетинг музеїв – для виконання цього призначення музеї визначають перелік цілей, на основі яких формується стратегічний план з

переліку дій, що дозволяє музею досягнути своїх цілей. Стратегічний маркетинг є визначальним для процесу стратегічного планування, дозволяє окреслити цільові ринки та цінності, що музей пропонує своїм споживачам [2].

Комунікації в музейній справі – це використання музейних зібрань

Тип музею – визначається його профілем, суспільним призначенням, метою діяльності.

Промоція музейних пропозицій передбачає різні форми, зокрема, рекламу, зв'язки з громадськістю та прямий маркетинг, що дає можливість привабити безперервний потік відвідувачів.

Науковий та технічний прогрес і музеї – Науковий і технічний прогрес та музеї пов'язані тим, що музеї відіграють важливу роль у збереженні, демонстрації та популяризації досягнень науки та техніки. Вони показують історію розвитку технологій, проводять освітні програми та ігрові наукові експерименти, сприяючи розумінню минулого та натхненню на майбутні інновації. Музеї зберігають історичні артефакти, які є свідченнями наукових відкриттів та інженерних досягнень минулих століть, еволюцію технологій від найпростіших пристроїв до складних сучасних машин, пропонують інтерактивні експонати та наукові шоу, надають можливість відвідувачам брати участь у наукових експериментах в ігровій формі [2].

Приватні музеї – музеї, засновані приватними особами або компаніями, а не державою. Вони можуть бути художніми, етнографічними та інтерактивними. Такі музеї часто формуються на основі приватних колекцій. На відміну від державних музеїв, вони можуть бути розташовані у приватних будинках і пропонують інтерактивні програми та спеціалізовані експозиції, що базуються на унікальних колекціях їхніх власників.

Музеї фірм – музейні заклади, що створені та належать компаніям для збереження, демонстрації, дослідження історії розвитку, продуктів та діяльності, пов'язаної з їхньою працею. Вони є частиною корпоративної культури та слугують для збереження спадщини фірми, демонстрації її досягнень та створення зв'язку з клієнтами і суспільством.

Краєзнавчі музеї як профільні, збирають, вивчають та зберігають матеріали про природу, економіку, історію, культуру певного регіону і мають специфічний широкий діапазон експозицій, що поєднують риси музеїв історичного та природничо-наукового профілю, тому їх ще можна назвати музеями комплексного профілю.

Історичні музеї експонують зібраний та вивчений матеріал про розвиток суспільства, визначні, історичні події, а також знаряддя праці, пам'ятки побуту і культури, створені народом впродовж віків для проведення науково-дослідної та освітньо-виховної роботи. До прикладу, історичний музей може запропонувати курси з формування генеологічного дерева, вивчення локальної історії, організувати краєзнавчий гурток з екскурсіями.

Інтернет-маркетинг перетворив музейний ринок на величезний глобальний ринок, що передбачав налагодження взаємин, інтеграцію, ширшу аудиторію та більші доходи [2].

Стратегічні маркетингові плани – розроблені та прописані засадничі документи розвитку музеїв, зорієнтовані на споживача [2].

Місія музею – ця установа, спеціально створена людьми для збереження предметів, які мають незнищенну цінність, підвищення обізнаності в сучасному мистецтві та доставляти насолоду від його споглядання. Мистецькі твори, представлені музеями, є предметами творчості, краси та уяви, вони вловили мить людського переживання та несуть у собі певний зміст. Музеї – це місця «перевірки реальності» у світі розмаїтої конкурентної та часом суперечливої інформації.

Людські ресурси музею: члени правління музейних рад, директор, працівники і волонтери є найголовнішою складовою маркетингу та стратегії. Усі без винятку музеї залежать від колекціонерів, митців, арт-дилерів у справі розбудови, утримання своїх збірок та від покровителів [2].

Музейна рада – це консультативний орган, створений для взаємодії між професійною музейною спільнотою та органами державної влади. Основними завданнями музейної ради є надання рекомендацій щодо державної політики у сфері музейної справи, моніторинг чинного

законодавства, а також сприяння комунікації між Мінкультури та музейними фахівцями. Музейну раду збирають для прийняття рішень у ситуації, коли керівництво музею не може досягти згоди, а члени ради можуть надавати спеціальні консультації як юристи, банкіри, громадські діячі тощо.

Директори музеїв - керівники, які несуть відповідальність за управління всіма аспектами діяльності музею, включаючи стратегічний розвиток, збереження колекцій, фінансове управління, роботу персоналу та взаємодію з громадськістю. Вони забезпечують дотримання законності, розробляють плани роботи, контролюють видавничу діяльність, залучають фінансування та втілюють загальну місію музею, врівноважують роботу, розподіляють свій час між відвідувачами, спонсорами, формуванням бюджету та турботою про імідж організації.

Працівники музею: директор, куратор, хранитель, викладачі освітніх програм, екскурсоводи, адміністратори колекцій, дизайнери експозицій, маркетингологи, спеціалісти із розвитку, секретарі та технічний персонал, тобто усі співробітники музею, що отримують заробітну платню.

Волонтери музею – це люди, які добровільно та безоплатно допомагають музею у його роботі, надаючи свою працю, час та навички. Вони можуть допомагати з організацією подій, роботою з відвідувачами, підготовкою матеріалів та просуванням музею у громаді. Музеї досить часто залежать від волонтерів, які відіграють ключову роль у музейній роботі з різних напрямків діяльності зокрема, асистентської, кураторської, реставраційної, науково-дослідної тощо. Волонтери працюють у певні періоди та пори року, різняться за освітою та досвідом, поширюють інформацію про музеї серед публіки, допомагають розширити перелік послуг, які музеї можуть надавати та заощаджують музейні кошти. Також музеї для збору коштів покладаються на волонтерів.

Джерела доходів музеїв: від держави; від основної діяльності; від приватних спонсорів; у вигляді інвестицій. До джерел доходів належать: вхідна плата, спеціальні виставки, музейні крамниці, електронна торгівля, послуги, харчування, ліцензійні угоди, туризм та музейні екскурсії. До інших джерел

доходів відносимо лекції, фільми, вистави, видання каталогів і книжок, плату за оренду приміщень, пересувні виставки, курси та додаткову плату за особливі події (молодіжні вечори), що є частиною широкого спектру програм, які приносять прибуток [4].

Державна підтримка музеїв – це система допомоги від держави, що включає бюджетне фінансування, надання грантів та інші форми підтримки, спрямовані на збереження культурно-історичних цінностей, розвиток наукової та освітньої діяльності. Це забезпечення необхідними ресурсами для комплектування музейних фондів, проведення наукових досліджень, реставрації експонатів, а також для організації експозиційної та культурно-освітньої роботи.

Виклики й нові можливості для музеїв. Музеї є важливими освітніми ресурсами для родин із дітьми, безпечним місцем, де батьки і діти можуть займатися своїми справами без страху і хвилювань. Музеї пропонують спеціальні програми вихідного дня для родинних візитів. Музеї в центрах метрополій, вибудовуючи систему членства, починають орієнтуватися на етнічні та культурні групи, на які раніше не звертали уваги. Чимало музеїв створили програми членства як спосіб вибудовувати довготермінові взаємини з відвідувачами та членами громади, а також як у край важливий засіб збирання коштів. Музеї можуть надавати простір, у якому особи з нетрадиційною сексуальною орієнтацією можуть вибудовувати діалог з іншими соціальними групами.

Франдейзинг – процес залучення музеєм коштів та інших матеріальних ресурсів з боку окремих осіб, організацій та корпорацій. Цей термін є тотожним розвитку, промоції, спонсорському маркетингу тощо. Музеї як франдейзингові організації проходять три етапи: стадія продукту, стадія продажу, стадія маркетингу.

Партнерські взаємини між музеями виникають при укладанні партнерських угод між собою, а також з іншими неприбутковими організаціями. У сфері музейної освіти існує багато форм співпраці між школами, бібліотеками та музеями.

Музейні програми: лекції, навчальні курси, урочисті відкриття виставок, різні види музейних екскурсій. Музеї пропонують офіційні та неофіційні навчальні програми у своїх галереях, які включають самостійні екскурсії; екскурсії зі звичайним або аудіо-гідом; зустрічі для молодіжної аудиторії, що забезпечують дискусії з митцями в галереї.

Мандрівні виставки та міжмузейні позичання – їх переміщують із одного музею в інший, що є поширеною практикою для більшої помітності музеїв і привабливості виставок. Музеї з великими колекціями радо діляться з іншими музеями, водночас зменшуючи свої витрати на зберігання. Мережа музейних позичань формує електронну базу даних мистецьких колекцій, відстежує статус предметів, наданих у тимчасове користування, стан мистецьких предметів та іншу пов'язану інформацію.

Музейний PR. Музеї залежать від підтримки місцевих спільнот та урядових структур. Журналісти, критики та редактори продукують більше інформації і суджень, які можуть впливати на публічний розголос виставки, ставлення до музею і підтримку цієї інституції. Багато музеїв відкривають PR-відділи або призначають особу для виконання PR-функцій, що стежити за ставленням до музею аудиторії та зацікавлених осіб, а також поширювати інформацію та розвивати комунікацію задля розбудови ділової репутації.

Родинні цінності - культурні цінності, що мають характер особистих або родинних предметів [14].

Колекція культурних цінностей - однорідні або підібрані за певними ознаками різнорідні предмети, які, незалежно від культурної цінності кожного з них, зібрані разом становлять художню, історичну, етнографічну чи наукову цінність [14].

Вивезення культурних цінностей - фактичне переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою метою через митний кордон України культурних цінностей з території України без зобов'язання їх зворотного ввезення в Україну [14].

Ввезення культурних цінностей - фактичне переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою метою через митний кордон України

культурних цінностей з території іноземної держави в Україну без зобов'язання їх зворотного вивезення з України [14].

Тимчасове вивезення культурних цінностей - обумовлене угодою переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою законною метою через митний кордон України культурних цінностей з території України із зобов'язанням їх зворотного ввезення в Україну в обумовлений угодою термін [14].

Тимчасове ввезення культурних цінностей - обумовлене угодою переміщення юридичними чи фізичними особами з будь-якою законною метою через митний кордон України культурних цінностей з території іноземної держави в Україну із зобов'язанням їх зворотного вивезення з території України в обумовлений угодою термін [14].

Експерти МКСК - працівники МКСК, які здійснюють адміністрування Реєстру, надання, блокування та анулювання доступу до Реєстру спеціалістам МКСК та керівникам музеїв/заповідників (особам, які виконують їх обов'язки) як користувачам Реєстру [26].

Електронний кабінет - персоналізована веб-сторінка (веб-сервіс чи інший програмний інтерфейс) користувача Реєстру, який пройшов електронну ідентифікацію та автентифікацію, призначена для забезпечення можливості створення, перегляду, публікації та обміну повідомленнями і документами в Реєстрі [26].

Керівник музею/заповідника - працівник музею/заповідника, якого призначено на посаду керівника або на якого покладено в установленому порядку обов'язки керівника музею/заповідника, який здійснює в межах відповідного музею/заповідника надання, блокування та анулювання доступу до Реєстру працівникам відповідного музею/заповідника як користувачам Реєстру, верифікацію карток музейних предметів, накладення кваліфікованого електронного підпису або удосконаленого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, з дотриманням вимог законодавства про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги на картки музейних предметів [26].

Координатори - музеї/заповідники, керівники та/або працівники яких є користувачами Реєстру, або юридичні особи, керівники та/або працівники яких не є користувачами Реєстру, що здійснюють переміщення музейних предметів, які перебувають в оперативному управлінні іншого музею, за кордон [26].

Працівники музею/заповідника - працівники музеїв/заповідників, віднесених до сфери управління МКСК, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів з питань культури обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (військових адміністрацій), а також виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад, відповідних військових адміністрацій населених пунктів (у населених пунктах, де утворено військові адміністрації), які зберігають музейні предмети, музейні колекції, здійснюють в межах відповідного музею/заповідника створення/редагування відомостей в Реєстрі про групи зберігання музейних предметів, музейних колекцій та їх переміщення відповідно до наданих повноважень [26].

Оцифрування музейної колекції – це процес перетворення експонатів на цифрові копії, що включає створення їхніх високоякісних фотографій або 3D-моделей, доповнення детальною інформацією (метаданими) та організацію у цифровій базі даних для подальшого збереження, дослідження, вивчення та надання публічного доступу через онлайн-платформи.

Військові волонтери – це люди, які надають безкоштовну допомогу військовим: психологічну підтримку, медичні послуги, пошиття одягу, виробництво спорядження, транспортування, приготування тощо, працюючи як індивідуально, так і у складі груп чи організацій.

Центр національного спротиву є підрозділом Сил спеціальних операцій ЗСУ, який навчає цивільне населення діям на окупованих територіях, проводить підготовку громадян до оборони держави.

Акція «Замаскуй армію» – це назва благодійної ініціативи з плетіння маскувальних сіток для ЗСУ, яка стартувала у травні 2023 року на Волині.

Проблеми дослідження національної політики України у процесі діяльності музеїв та музейної справи є об'єктом наукової рефлексії як вітчизняних так і зарубіжних дослідників. Вони досліджували музеї як велику сукупну сутність, збереження культурної спадщини через музейні предмети та музейні колекції. Аналізували напрямки державної політики держави і суспільства, основні її засади, що включають фінансування, розвиток інфраструктури, підготовку кадрів, охорону фондів, а також сприяння міжнародному співробітництву. Музейна діяльність будувалася через реалізацію державних, регіональних та місцевих програм. Науковцями-дослідниками проведена класифікація музеїв згідно їх підпорядкування: державні музеї підпорядковані Кабінету Міністрів України, відомчі – системі окремих міністерств та відомств, муніципальні перебувають у комунальній власності, приватні належать приватним особам або організаціям.

Таким чином, напрацьовано відповідну термінологію та понятійний апарат, що дозволяє розкрити більш повно та точно ключові поняття еволюційності музейної діяльності в Україні та формують певну теорію, до якої він залучається. Зокрема, до понятійного апарату приєднано дефініції, що відображають процеси взаємодії музею та установ і організацій, які співпрацюють між собою за різного роду проєктами, пов'язаними із повномасштабною війною росії проти України.

Розділ II. Політико-правова база дослідження музеології в Україні

2.1. Закони України як засада інституціалізації музейної справи та музейної діяльності

Законодавство України про музеї та музейну справу базується на Конституції України і складається із Законів України, Постанов Кабінету Міністрів України, наказів, довідок та інших нормативно-правових актів. Конституція України у статті 54 гарантує охорону культурної спадщини та визначає обов'язок держави зберігати історичні пам'ятки, забезпечує право на творчість та результати інтелектуальної діяльності, право на здобутки культури. Держава Україна повинна вживати заходів для повернення культурних цінностей, що знаходяться за кордоном.

Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР поширюється на всі види музеїв та заповідників у частині їх музеєфікації, а також обліку, зберігання та використання, охорони, консервації, реставрації музейних предметів, музейних колекцій та предметів музейного значення. Законом обумовлено основні напрями діяльності музеїв (стаття 2); дано визначення Національної музейної політики та названо її основні напрями (стаття 3). Стаття 4 (зміни внесені Законом № 5461-VI від 16.10.2012) говорить про те, що законодавство України про музеї та музейну справу базується на Конституції України і складається з цього Закону та інших нормативно-правових актів. В редакції Закону № 659-XIV від 14.05.99: «Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України про музеї та музейну справу, то застосовуються правила міжнародного договору» (стаття 4). У стаття 5 Закону визначено, що музеї України мають право об'єднуватись у національні, регіональні та профільні організації (спілки, асоціації тощо), вступати до міжнародних музейних організацій і фондів [4].

Розділ II Закону «Про музеї та музейну справу» описує види музеїв, порядок їх створення, їхню матеріальну базу. Законом № 1709-VI від

05.11.2009 внесено ряд змін щодо нових видів музеїв. «Музею, що є у державній чи комунальній власності, який має музейні колекції загальнодержавного значення, набув міжнародного визнання і є провідним культурно-освітнім та науково-дослідним закладом у відповідних профільних групах музейної мережі України, у встановленому законодавством порядку може бути надано статус національного музею України» (частина 4 статті 6). До статті 7 було внесено зміни згідно із Законом № 1709-VI від 05.11.2009 стосовно засновників музеїв, створення філій та відділів музею, умови для охорони музеїв, надання земельних ділянок та інших природних ресурсів.

Закон України «Про музеї та музейну справу» було доповнено статтею 7¹ про особливості діяльності Національного музею Голодомору-геноциду, подано його визначення: «Національний музей Голодомору-геноциду є державним науково-дослідним, науково-методичним та культурно-освітнім закладом культури, який належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв (далі - орган управління), і провадить свою діяльність відповідно до статуту Національного музею Голодомору-геноциду, який затверджується органом управління» та визначено основні напрями його діяльності.

Статтями 8 – 14 Закону визначено, що музей діє на підставі статуту (положення); порядок проведення державної реєстрації музеїв; умови ліквідації та реорганізації музеїв; належність музейної території та її зонування; відповідальність музеїв за користування природними ресурсами; здійснення фінансування та його джерела; умови матеріально-технічного забезпечення музеїв [4].

У Розділі III Закону України «Про музеї та музейну справу» йде мова про Музейний фонд України; його наповнення та збереження; його склад; облік, зберігання і використання документів Національного архівного фонду; формування державної частини Музейного фонду України; облік музейних предметів та предметів музейного значення; переміщення музейних предметів та предметів музейного значення; порядок вивезення за межі України музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, що належать до

державної частини Музейного фонду України, та предметів музейного значення, що підлягають внесенню до державної частини Музейного фонду України; страхування музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань Музейного фонду України та предметів музейного значення, що підлягають внесенню до Музейного фонду України (статті 15 – 23) [4].

У статті 25 «Міжнародна діяльність музеїв» Розділу IV Закону сказано, що «музеї України беруть участь у міжнародному культурному співробітництві в галузі музейної справи на основі багатосторонніх та двосторонніх угод». У статті визначено порядок участі музеїв у міжнародному культурному співробітництві.

Розділом V Закону визначено: «Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, у межах своїх повноважень: забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері музейної справи; формує вимоги щодо державного статистичного обліку музеїв, створених на території України; здійснює організаційно-методичне керівництво, сприяє розвитку сучасної інфраструктури музейної справи, розвитку музейної мережі, створює спеціалізовані організаційні структури, наукові установи для науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення музеїв; здійснює координацію робіт із створення єдиної інформаційної системи музеїв; здійснює інші повноваження, визначені законами та покладені на нього актами Президента України тощо (стаття 26). Також музейні заклади можуть утворювати органи самоврядування, такі як вчені, наглядові, методичні, музейно-педагогічні, художні, реставраційні та інші ради та залучати до їх діяльності фахівців різного профілю (стаття 27). Закон України гарантує працівникам музеїв правовий і соціальний захист, який забезпечується державою і засновниками музеїв згідно із законодавством (стаття 28). «Держава гарантує захист майнових прав музеїв усіх форм власності. Вилучення державою у музеїв їх фондів та іншого закріпленого за ними майна може здійснюватися лише у випадках, передбачених законами України. Музеї,

що є у державній чи комунальній власності, не підлягають приватизації» (стаття 29) [4].

Розділом VI згідно з чинним законодавством передбачено відповідальність за матеріальну шкоду, завдану музею або музейному зібранню громадянами чи юридичними особами (стаття 30). Особи, винні у порушенні законодавства про музеї та музейну справу, несуть відповідальність згідно з чинним законодавством (стаття 31) [4].

До Закону України «Про музеї та музейну справу» у різні роки вносились зміни та доповнення такими Законами України: № 659-XIV від 14.05.99; №594-IV від 06.03.2003; № 1709-VI від 05.11.2009; № 5461-VI від 16.10.2012; № 849-IX від 02.09.2020; № 1909-IX від 18.11.2021; № 3300-IX від 09.08.2023.

Музейну діяльність також регулює Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р. № 1068-XIV, який впорядковує відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей. Закон спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури. Дія цього Закону не поширюється на сучасні сувенірні вироби, предмети культурного призначення серійного та масового виробництва. Держава здійснює контроль за вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей, проводить державну експертизу культурних цінностей, видає свідоцтво в електронній формі, вносить його до єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі». Митні органи здійснюють відповідні митні формальності, необхідні для випуску у відповідний митний режим, пропуску через митний кордон України культурних цінностей. Закон обумовлює порядок оформлення права на вивезення культурних цінностей: родинних цінностей, особистих нагород, культурних цінностей особами, які користуються дипломатичним імунітетом. Щодо ввезення культурних цінностей в Україну, то вони підлягають реєстрації в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей,

Міністерством юстиції України разом з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

Даний Закон також встановлює і регулює порядок тимчасового вивезення та тимчасового ввезення культурних цінностей; визначає право власності на культурні цінності; порядок використання вилучених або конфіскованих культурних цінностей, транзит культурних цінностей, сплату мита за культурні цінності. Україна бере участь у міжнародному співробітництві у галузі запобігання незаконним вивезенню, ввезенню культурних цінностей, передачі права власності на них, а також у поверненні законним власникам незаконно вивезених і ввезених культурних цінностей відповідно до Конституції та законодавства України. Закон передбачає відповідальність, передбачену законами України осіб, винних у порушенні законодавства України про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей [14].

Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року № 2778-VI визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них. Пріоритетами державної політики у сфері культури є: розвиток культури української нації, корінних народів та національних меншин України; актуалізація ролі культури як системи цінностей, ресурсу для забезпечення сталого розвитку та консолідації суспільства; посилення освітнього, інноваційного та комунікаційного потенціалу культури; охорона культурної спадщини та культурних цінностей, збереження, відтворення та охорона традиційного характеру середовища. Закон закріплює право громадян на доступ до культурних цінностей, зокрема, шляхом користування документами Національного архівного фонду України або їх копіями; ознайомлення з музейними колекціями, що належать до державної частини Музейного фонду України. Законодавство України про культуру регулює діяльність у сфері охорони національного культурного

надбання, в тому числі культурної спадщини, музейної справи, колекціонування, архівної справи тощо.

За Законом «Про культуру» органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування забезпечують збереження культурних цінностей на території України; охорону культурної спадщини, захист історичного середовища; збереження Музейного фонду України, Державного бібліотечного фонду України, Національного архівного фонду України, фільмофонду, їх постійне поповнення сучасними творами мистецтва, продукцією вітчизняного книговидавництва, кінематографа, аудіовиробництва; функціонування і розвиток мережі музеїв, архівів тощо. Державні музеї належать до базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня. До базового набору культурних послуг, які обов'язково мають надаватися жителям територіальної громади відносяться музейні предмети. В Україні гарантується можливість утворення різних за формою власності та видами діяльності музейних закладів. «Державні і комунальні заклади культури, зокрема музеї, мають право самостійно розпоряджатися надходженнями, одержаними від надання платних послуг та з інших джерел фінансування, не заборонених законодавством, з метою провадження діяльності, передбаченої установчими документами». «Приватні заклади культури, в тому числі музеї, фінансуються їх засновниками та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством». «Фінансування надання базового набору культурних послуг здійснюється за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, а також з інших джерел, не заборонених законодавством» [15].

8 червня 2000 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про охорону культурної спадщини» № 1805-III. Закон регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Об'єкти культурної спадщини, які знаходяться на території України, у межах її територіального моря та прилеглої зони, охороняються державою. Згідно статті 26 Закону

«Консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація, ремонт, пристосування пам'яток національного значення здійснюються лише за наявності письмового дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини на підставі погодженої з ним науково-проектної документації» (згідно із змінами, внесеними Законом № 5461-VI від 16.10.2012 р.). Статтю 26 доповнено абзацом третім: «Розробленню проектів консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту, пристосування пам'яток передуює проведення необхідних науково-дослідних робіт, у тому числі археологічних і геологічних» (зміни внесені згідно Закону № 2518-VI від 09.09.2010 р.) [16].

Закон України «Про охорону археологічної спадщини» від 18 березня 2004 року № 1626-IV дає таке визначення: «охорона археологічної спадщини - комплекс заходів, що здійснюються відповідно до законодавства органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, громадянами, спрямованих на ведення обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікацію, картографування, державну реєстрацію), захист, збереження, належне утримання, відповідне використання, консервацію, реставрацію, реабілітацію та музеєфікацію об'єктів археологічної спадщини, а також поширення знань про археологічну спадщину» [17].

Закон України «Про народні художні промисли» від 21 червня 2001 року № 2547-III регулює правові, організаційні та економічні відносини у галузі народних художніх промислів, визначає статус суб'єктів народних художніх промислів, засади їх діяльності і спрямований на охорону, відродження, збереження та розвиток народних художніх промислів як важливої складової духовної культури українського народу. «Вироби народних художніх промислів незалежно від їх виду, місця створення і власника, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, підлягають віднесенню до Музейного фонду України відповідно до законодавства. Унікальні вироби народних художніх промислів, які мають виняткове художнє, історичне, етнографічне та наукове значення, незалежно від їх власника і місця

зберігання вносяться до Державного реєстру національного культурного надбання відповідно до законодавства» (стаття 13) [18].

Питання захисту культурних цінностей в Україні під час російсько-української війни також регулюється низкою документів. Серед них:

- Кодекс цивільного захисту України;
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану»;
- Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».
- Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена наказом Міністерства оборони України 23 березня 2017 року № 164, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 року за № 704/30572;

2.2. Підзаконні акти: постанови, накази, інструкції Кабінету Міністрів України та Міністерства культури України

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» від 20.07.2000 № 1147 визначається «порядок формування Музейного фонду України, порядок обліку музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, забезпечення їх охорони, збереження і використання» (п.1). Документом обумовлено, що «музейні предмети та предмети музейного значення, які зберігаються в музеях незалежно від форми власності та підпорядкування, а також предмети музейного значення, які зберігаються на підприємствах, в установах, організаціях державної та комунальної форми власності, підлягають обліку згідно з цим Положенням» (п.8). Затверджено порядок передачі музейних предметів на постійне зберігання; порядок їх обліку, вилучення; методи оформлення облікових документів (рекописний та електронний); особливості обліку окремих категорій музейних предметів (документи, які належать до Національного архівного фонду; музейні предмети, що містять дорогоцінні метали і коштовне каміння) [19].

Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України» від 03.11.2010 р. № 1007 затверджена нова редакція попередньої Постанови (№1147). Положення визначає порядок формування Музейного фонду України, порядок обліку музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, забезпечення їх охорони, збереження і використання [20]. 23 квітня 2024 року була прийнята Постанова КМУ № 433 «Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України», у якій затверджено такі зміни: 1) в абзаці четвертому пункту 40 після слова «зберігаються» доповнено словами «, або документ про державні гарантії фінансового покриття будь-якого ризику, виданий країною, яка приймає музейні предмети”»; 2) абзац п’ятий пункту 41 після слова «зберігаються» доповнити словами «, або документ про державні гарантії фінансового покриття будь-якого ризику, виданий країною, яка приймає музейні предмети»; 3) у тексті Положення слово «Мінкультури» замінити словом «МКІП» [21].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій» від 30 жовтня 2013 р. № 841 затвердила Порядок, який «визначає механізм здійснення організованого вивезення (виведення) населення із зон можливого впливу наслідків надзвичайної ситуації або надзвичайної ситуації, розміщення його поза зонами дії вражаючих факторів джерел надзвичайної ситуації у разі виникнення безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди здоров’ю населення, заходів з евакуації матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, а також механізм повернення евакуйованого населення до місць проживання, з яких проведена евакуація» (пункт 1 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 905 від 30.11.2016; в редакції Постанови КМУ № 1307 від 10.10.2025). Порядком проведення евакуації передбачено, що у разі загрози та/чи виникнення надзвичайної ситуації необхідно провести евакуацію матеріальних і культурних цінностей, щоб не було заподіяння їм шкоди. Державні органи або суб’єкти господарювання, юридичні особи, які є власниками матеріальних і

культурних цінностей визначають їх перелік, обсяг та черговість під час проведення евакуації. (абзац 2 пункту 10 в редакції Постанов КМУ № 905 від 30.11.2016 та № 134 від 14.02.2023). В Додатку 1 пункт 1 говорить, що обов'язковій евакуації з територій можливих бойових дій або з території активних бойових дій підлягають «культурні цінності, визначені статтею 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», зокрема ті, що включені до Музейного фонду України, внесені до Державного реєстру національного культурного надбання України, та документи Державного бібліотечного фонду України» [22].

Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів» № 580 прийнято 21 липня 2016 р. У загальних положеннях (пункти 1, 2) визначено «порядок та основні вимоги до організації обліку музейних предметів державної частини Музейного фонду України, предметів музейного значення, предметів і матеріалів науково-допоміжного фонду. Інструкція поширюється на музеї державної і комунальної форм власності всіх видів та організаційно-правових форм, передбачених статтями 6 і 7 Закону України «Про музеї та музейну справу», заповідники (далі - музей), в яких зберігається державна частина Музейного фонду України». У документі передбачено обов'язки працівників музею та інших працівників щодо забезпечення обліку зберігання та використання предметів фонду музею; склад фонду музею та порядок організації обліку; порядок приймання і передавання предметів; їх маркування; звірення наявності предметів з фондово-обліковою документацією; вилучення предметів з фондово-облікової документації музею [23].

Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Методики планування заходів з евакуації» від 10.07.2017 № 579. Методикою встановлюються «загальні вимоги до розроблення документів щодо планування заходів з евакуації населення та матеріальних і культурних цінностей із зон надзвичайних ситуацій» (пункт 1). Визначено державні органи, на які повладається планування заходів з евакуації населення та матеріальних і культурних цінностей у разі загрози або виникнення

надзвичайних ситуацій та із зон збройних конфліктів (пункт 2). Методикою передбачено, що планування евакуації в центральних органах виконавчої влади, місцевих державних адміністраціях, органах місцевого самоврядування та на суб'єктах господарювання здійснюють комісії з питань евакуації. При загрозі або виникненні збройних конфліктів та плануванні заходів евакуації потрібно враховувати райони можливих бойових дій та безпечні райони, визначені Міністерством оборони України на особливий період. Пункт 3 говорить про те, що «Планування заходів з евакуації матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності, здійснюється на підставі Переліку матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності та потребують евакуації у разі збройних конфліктів» (постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841) [24].

Наказ Міністерства оборони України 23 березня 2017 року № 164 затвердив «Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України». Вона визначає порядок застосування Збройними Силами України норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів, зокрема щодо захисту цивільного населення, військовополонених та інших категорій осіб, які не беруть участі у бойових діях. Цей документ спрямований на гуманізацію ведення бойових дій та полегшення страждань жертв війни. Дотримання норм міжнародного гуманітарного права під час повинно забезпечуватися незалежно від їх причин або учасників. Інструкція встановлює, що не мирне населення або мирні об'єкти не можуть бути цілями ударів, а також забороняє невибіркові удари. Норми міжнародного гуманітарного права починають діяти автоматично з початком збройного конфлікту або операції з підтримання миру і безпеки [25].

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку музеїв та заповідників, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України» від 02.12.2021 р. № 1388 [26]. Перелік музеїв та заповідників Волинської області, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною

власністю і належать до державної частини Музейного фонду України додається (Додаток А).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження Реєстру Музейного фонду України» від 29.10.2025 р № 1389. Кабінет Міністрів України постановив протягом двох років з дня набрання чинності реалізувати експериментальний проект щодо запровадження Реєстру Музейного фонду України. Встановлено, що «координатором експериментального проекту є Міністерство культури та стратегічних комунікацій; учасниками експериментального проекту є музеї і заповідники - юридичні особи, віднесені до сфери управління Міністерства культури та стратегічних комунікацій, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, структурних підрозділів з питань культури обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (військових адміністрацій), а також виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, районних у містах (у разі їх утворення) рад, відповідних військових адміністрацій населених пунктів (у населених пунктах, де утворено військові адміністрації), які зберігають музейні предмети, музейні колекції, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України». Порядком реалізації експериментального проекту визначено мету: «Метою реалізації експериментального проекту є запровадження Реєстру Музейного фонду України – інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує збирання, зберігання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення, надання реєстрових даних та реєстрової інформації про музейні предмети, музейні колекції, що є державною власністю, належать до державної частини Музейного фонду України, та про їх переміщення». Реєстр ведеться державною мовою; користування Реєстром є безоплатним; об'єктами Реєстру є інформація про музейні предмети, музейні колекції. Створення та функціонування Реєстру в межах експериментального проекту здійснюється за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законом [27].

Україна є стороною кількох Міжнародних Конвенцій, які регулюють питання захисту культурних цінностей у разі збройного конфлікту в Україні. Це, зокрема Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року (Гаазька Конвенція). Одночасно з Конвенцією були прийняті такі документи як: Виконавчий регламент Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту та Протокол про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту. Статтею 3 Конвенції Сторони зобов'язуються підготувати ще в мирний час охорону культурних цінностей, розташованих на їх власній території, від можливих наслідків збройного конфлікту, вживаючи заходів, які вони вважають необхідними. Документом визначено заходи з охорони (збереження) культурних цінностей. 30 квітня 2020 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року». Другим протоколом обумовлені підготовчі заходи, що вживаються для охорони культурних цінностей від наслідків збройного конфлікту: складання переліків, планування надзвичайних заходів із захисту від пожеж і руйнування споруд, підготовку до вивезення рухомих культурних цінностей чи забезпечення належного захисту цих цінностей на місцях, а також призначення компетентних органів, відповідальних за охорону культурних цінностей (стаття 3). Для запобігання наслідкам військових дій Сторони конфлікту зобов'язані вивезти рухомі культурні цінності з місць, що знаходяться поблизу військових об'єктів, або забезпечують належний захист на місцях; уникають розташування військових об'єктів поблизу культурних цінностей (стаття 8). Якщо одна із Сторін окупувала цілком або частково територію іншої Сторони, то вона повинна заборонити незаконний експорт, переміщення або передачу права власності на культурні цінності; не допустити археологічних розкопок (окрім необхідності охорони та збереження культурних цінностей); заборонити модифікації або зміну виду використання культурної цінності (стаття 9). «Сторони конфлікту повинні забезпечувати недоторканність культурних цінностей, які перебувають під посиленням

захистом, утримуючись від перетворення таких цінностей в об'єкт нападу або від будь-якого використання цих цінностей і безпосередньо прилеглих до них місць для підтримки військових дій» (стаття 12) [28]. В Україні відсутнє спеціальне законодавство щодо імплементації Гаазької Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року та двох її протоколів. Гаазька Конвенція та її протоколи в національному правовому полі мають пряму дію, однак потребують подільшої імплементації. Зокрема, не визначений перелік національних культурних цінностей, які підпадають під охорону Конвенції та двох її протоколів [29].

24 серпня 1991 року в Україні набрала чинності IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року (Гаазька конвенція).

Міністерство культури України розглянуло лист Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики від 03.05.2024 року № 04-14/10-2024/98176 щодо проблемних питань сфери культури в умовах воєнного стану та у повоєнний період. Вивчено питання реставрації пам'яток культурної спадщини та підготовлено інформаційно-аналітичний матеріал стосовно цієї тематики. Міністерство внесло пропозицію розглянути питання щодо реалізації гуманітарно-культурних політик в умовах війни і післявоєнного часу: регіональні моделі, їх множинність і трансформації. Пропозиції стосуються «створення мистецьких просторів (ЦКП) - як нової моделі надання культурних та супутніх гуманітарних послуг, в умовах значних інфраструктурних втрат і руйнувань; формування Програми підтримки релокованих закладів культури (збереження людського капіталу, збереження кадрового ресурсу та підтримка закладів культури, які відновили свою діяльність в інших регіонах України); створення мистецьких хабів в укриттях - адаптація культурної сфери до умов війни [29].

Отже, широкі повноваження про музеї, музейну справу, національну музейну політику України чітко визначено та закріплено у нормативно-правових актах, які регулюють статус суб'єктів музейної діяльності у мирний час та у період дії воєнного стану у зв'язку з повномасштабною агресією росії

проти України. Держава гарантує захист майнових прав музеїв усіх форм власності. Музеї, що перебувають у державній чи комунальній власності, не підлягають приватизації. Пріоритетами державної політики у сфері культури є розвиток культури української нації та національних спільнот, інноваційний та комунікаційний потенціал напрямку музейної діяльності, згідно чинного законодавства, зокрема Закону «Про культуру». Питання захисту культурних цінностей в Україні регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану», Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території». Проблемні питання у сфері культури в умовах воєнного стану та повоєнної політики курує Міністерство культури України.

Розділ III. Національна музейна політика в Україні та партнерська взаємодія

3.1. Роль держави у розвитку музеїв. Можливості фінансування, джерела доходів

Зібрані експонати є складовою будь-якої колекції кожного музейного закладу і складають музейну експозицію для ведення музеологічної роботи. Експозиційні зібрання дають можливість дослідникам та науковцям музейної справи узагальнювати та поширювати систему знань з даної галузі в освітній діяльності через візуальну ідентифікацію. Сучасний музей через популяризацію колекцій, культурні події та пропозиції створює свою індивідуальність як заклад, що сприяє формуванню естетичних потреб цільової аудиторії.

Центральним органом виконавчої влади у сфері музейної справи, який здійснює організаційно-методичне керівництво, є Міністерство культури України. Міністерство реалізовує національну музейну політику в Україні; формує вимоги щодо державного статистичного обліку музеїв, створених на території України; визначає державні потреби щодо музейного обслуговування та нормативи, що гарантують його належний рівень; створює спеціалізовані організаційні структури для науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення музеїв; здійснює координацію робіт по об'єднанню музеїв в єдину інформаційну систему; організує навчання та фахову перепідготовку музейних працівників; здійснює контроль за діяльністю музеїв, заснованих на державній та комунальній формах власності; забезпечує державну підтримку, облік і збереженням Музейного фонду України, а також повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за його межами; організовує наукові дослідження в галузі музеєзнавства. Державна політика у сфері музейної справи передбачає бюджетне фінансування (у тому числі на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки та реалізації державних, регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи; підтримку фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою та сприяння міжнародному співробітництву в галузі музейної

справи. Керівництво підвідомчими їм музеями здійснюють центральні та місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Держава гарантує захист майнових прав музеїв усіх форм власності (стаття 3) [4].

Музейний заклад здійснює свою діяльність на підставі статуту або положення, який затверджується його засновником чи засновниками. У документі визначається назва музею, його статус, склад засновників, їх права та обов'язки; прописана організаційна структура, основні завдання та напрями діяльності музею. Статут чи положення чітко окреслює джерела надходження коштів до музею та їх використання, склад майна музею, порядок його реорганізації та ліквідації, умови збереження музейного зібрання у разі ліквідації музею (стаття 8) [4].

Сучасна українська держава реагує на те, як змінюються вимоги суспільної організації до музеїв як центрів інтелектуального розвитку. Теперішніх громадян не до кінця задовільняє статичний, споглядальний формат музейної діяльності. Суспільство прагне до видозміни форм комунікації з музеями, пов'язуючи себе з новими можливостями інформаційних технологій. Держава повинна долати пострадянські стереотипи про те, що музеї були суто центрами наукової діяльності, оскільки на заході, зокрема у США та Канаді, вони є центрами збереження і популяризації культурних цінностей, що пропонуються у їхніх колекціях. Представники соціуму цих країн гордяться кожним експонатом, який вважають національним надбанням. У цій частині власне роль держави і полягає у тому, щоб перетворювати музеї у привабливі центри суспільного життя тої чи іншої громади, сприяючи формуванню новітнього соціокультурного середовища [30, С. 65 – 66].

Важливим є звернути увагу держави на шлях зближення музею з суспільством на музейний запит громади. Автор дослідження проводить комплексний аналіз компонентів системи музеїв, музейних збірок, відвідувачів, звертає увагу на функціональність та взаємодію цих підсистем з державою та суспільством, на вплив зовнішніх чинників та умов, що

впливають на специфіку розвитку музейної справи з її неординарними функціями. Музей є феноменом культури і є поліфункціональним закладом, оскільки перебуває у постійному пошуку сучасних моделей інтерпретації суспільного досвіду, відкриваючи нові комунікаційні можливості. Варто також наголосити, що музейна мережа – музеї створюються та діють на певній території держави. Узв'язку з цим можна провести класифікацію за територіальним принципом: регіональна, обласна, місцева мережа. За формою власності чи профільною приналежністю музеїв: мережа державних, відомчих, приватних закладів, художніх, краєзнавчих музеїв тощо [30, С. 74].

Музейна колекція є сукупністю музейних предметів, а музейні колекції, в свою чергу, складають музейне зібрання. Зібрання музеїв держава об'єднує у Державний фонд. Держава зобов'язана підтримувати авторитет музейних закладів, а також забезпечувати та популяризувати музейні предмети та музейні колекції, задовольняти потреби вибагливого відвідувача, збільшуючи привабливість закладу культури, створювати спроможність музеїв якісно конкурувати зі сферою розваг, сприяти розвитку культурного та загального інтелектуального рівня нації. Взятий курс сучасною державою на модернізацію музейної справи є відповіддю на виклики часу в умовах світової глобалізації. В Україні на зрушення в музейній сфері був запропонований для громадського обговорення у 2012 році проект Концепції «Державної цільової програми розвитку музейної справи на період до 2018 року». Він був підготовлений фахівцями Міністерства культури України у тісній співпраці з Національним інститутом стратегічних досліджень при Президентові України та Українським центром культурних досліджень. Метою даних заходів було розроблення механізмів розвитку музейної справи України відповідно до її сучасних умов, адекватно реагуючи на виклики часу та перетворення музеїв на одну з провідних соціальних інституцій у системі гуманітарного розвитку держави. У результаті широкого професійного обговорення було визначено найбільш актуальні стратегічні проблеми національної музейної галузі та музейної політики на короткострокову та довгострокову перспективу. Комплекс заходів, що запропонований Міністерством культури України

стосується не тільки мережі державних та комунальних музейних закладів, а й усієї сукупності у сфері збереження, вивчення та популяризації музейних зібрань. Пропонується у комплексі задіяти дотичні державні, громадські та комерційні інституції, що дозволить якісно підвищити роль суспільства і суспільних інституцій у музейній справі. Запорукою подальшого розвитку та модернізації музейної справи в Україні може стати державна підтримка музеїв, з одного боку, та консолідація музейного співробітництва, запровадження нових інформаційних технологій та розширення традиційних форм роботи з новим баченням, з іншого. Варто також спиратися на дослідження вітчизняних науковців, використовуючи міжнародний досвід. Оскільки в світі саме визначення музею трактують по різному. Зокрема, Канада вважає музей неприбутковою установою, яка діє для громадськості та її інтересів. США відводить музею роль, перш за все, освітньої установи. А в Німеччині музей є збіркою коштовностей публічного чи приватного характеру, яка частково чи повністю регулярно доступна громадськості. Таким чином музеї Америки та Європи популяризують та зберігають музейні цінності але не констатують увагу на науковій функції музею [31].

Статус музею в епоху глобалізації є дуже складним питанням, оскільки це епоха популізму й видовищ, керованих ринковими відносинами, головним показником для яких є кількість відвідувачів і відповідно кількість проданих квитків. Але головним показником для музею має бути не кількісна, а якісна характеристика, розуміння того, що отримали глядачі після відвідування музею з точки зору знання та інтелектуального забезпечення. Чітким є розуміння того, що музей є неприбутковою організацією, але вся його діяльність так чи інакше є частиною ринкових відносин у вигляді пропозиції послуг, які надаються відвідувачам. Тим не менше музей не може вважатися підприємством культурної індустрії, тому що він не формує свою пропозицію в залежності від попиту, а навпаки, він формує попит на високу культуру і має свою і тільки йому притаманну специфіку. Звідси і особливий статус музею, і велика громадянська відповідальність його співробітників. Музеї будуть існувати доти, доки їх будуть відвідувати. В сучасних умовах музей повинен

стати інтерактивним, де відвідувачі є співучасниками того, що там відбувається, а екскурсоводи в музеях – це вчорашній день. Важливою умовою впровадження інновацій в діяльність музейних установ є використання сучасних інформаційних технологій, що розширюють можливості зберігання, аналізу, демонстрації культурних пам'яток, створення баз даних музейної галузі із застосуванням експертних систем та інших систем штучного інтелекту, що зумовило виникнення феномена (віртуального музею) [32].

Закон України «Про музеї та музейну справу» обумовлює, що «фінансування музеїв залежно від форм власності здійснюється за рахунок коштів відповідно державного бюджету, місцевих бюджетів, благодійних внесків фізичних та юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством». Законом також передбачено, що бюджетні призначення та кошти, одержані від додаткових джерел фінансування музеїв, не підлягають вилученню протягом бюджетного періоду, крім випадків, передбачених законом. Кошти, що надійшли з додаткових джерел фінансування, не впливають на обсяги бюджетного фінансування державних та комунальних музеїв. Забезпечення охорони музеїв закладається у державні та місцеві бюджети та вноситься до переліку захищених статей видатків загального фонду бюджетів (частина перша статті 13 в редакції Закону № 1709-VI від 05.11.2009) [4].

Додатковими джерелами фінансування музеїв є:

- кошти, що надходять від господарської діяльності, надання платних послуг, у тому числі за відвідування музеїв і виставок;
- кошти, одержувані за науково-дослідні та інші види робіт, які виконує музейний заклад на замовлення підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та громадян;
- доходи від реалізації сувенірної продукції, предметів народних художніх промислів, видавничої діяльності, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання;

- плата за кіно- і фотозйомки;
- гранти, благодійні внески, добровільні пожертвування, грошові внески, матеріальні цінності, одержані від фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних;
- кошти, отримані державними і комунальними музеями як відсотки на залишок власних надходжень, отриманих як плата за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, благодійні внески та гранти і розміщених на поточних рахунках, відкритих у банках державного сектору;
- інші джерела, в тому числі валютні надходження, відповідно до законодавства України (частина четверта статті 13 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1709-VI від 05.11.2009; в редакції Закону № 911-VIII від 24.12.2015) [4].

Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» №911-VIII від 24.12.2015 статтю 13 Закону України «Про музеї та музейну справу» доповнено:

- частиною п'ятою: «Розмір плати за надання платних послуг встановлюється державним і комунальним музеєм щороку у національній валюті України»;
- частиною сьомою, до затверджено, що перелік платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними музеями, затверджується Кабінетом Міністрів України. Порядок надання платних послуг музеями, заснованими на державній та комунальній формі власності, затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері культури;
- частиною восьмою: «У разі одержання коштів від надання платних послуг, добровільних пожертвувань фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних, з інших джерел, не заборонених законодавством, бюджетні асигнування державних і комунальних музеїв не зменшуються» [33].

3.2. Партнерська взаємодія та співробітництво Волинського краєзнавчого музею з громадськістю

У діяльності музеїв за регіональною та місцевою ознакою існує значна кількість інструментів, що моделюють зв'язки з громадськістю як особливий вид відносин у побудові зовнішніх і внутрішніх комунікацій. Вчені доводять, що ефективним засобом впливу на громадську думку є публічні виступи, у яких застосовуються методи PR, тобто сукупність прийомів, які є надзвичайно різноманітні для кожної цільової аудиторії. До різноманітності PR-інструментарію включено також представницькі заходи, що дозволяють проведення з цільовими аудиторіями громадськості. Зокрема презентації, які дають основу для формування сприятливого іміджу, у нашому випадку, музею. Процес підготовки презентації передбачає визначити завдання, місце, час, а також коло запрошених учасників, оформити приміщення, щоб зовнішній вигляд відповідав тематиці заходу. Для зв'язків з громадськістю (PR) також використовуються семінари, конференції, круглі столи, прес-конференції, на які у музеї запрошуються представники влади, науковці, громадські та політичні діячі, менеджери, маркетологи та інші представники громадського середовища.

Окремим аспектом зв'язків з громадськістю є укладання договорів і меморандумів про співпрацю та партнерство між навчально-науковими закладами (університетами), благодійними організаціями та фондами, громадськими організаціями та клубами, військовими адміністраціями тощо, з однієї сторони, та Волинським краєзнавчим музеєм, з іншої.

Цінним для констатації аналізу є Меморандум про співпрацю і партнерство від 15 березня 2024 року у м. Київ – м. Луцьк між Благодійною організацією «Благодійний фонд «Рокада», в особі голови правління Гуржій Наталії Юріївни, яка діє на підставі Статуту та Волинським краєзнавчим музеєм, в особі директорки Вожатко Оксани Георгіївни, який діє на підставі Статуту. В документі зазначено предмет Меморандуму, основні принципи та напрями співробітництва Сторін, а також права та обов'язки Сторін. Зокрема,

акцентується увага на спільній багатовекторній діяльності Сторін, яка спрямована на досягнення мети Меморандуму і реалізується шляхом організації та проведення заходів, реалізації завдань та проєктів, обміну інформацією тощо. У рамках цього Меморандуму Сторони зобов'язуються будувати свої відносини на підставі рівності, партнерства та захисту прав та інтересів кожної зі Сторін. Звернута увага на окремі напрямки співробітництва Сторін, зокрема, на допомогу внутрішньопереміщеним особам та особам, котрі постраждали від війни в Україні, створення умов для інформаційної, освітньої допомоги, надання соціально-реабілітаційних послуг, сприяння їх інтеграції у волинському регіоні [34].

15 березня 2024 року у місті Луцьку було підписано Меморандум про співпрацю між Волинським краєзнавчим музеєм в особі директорки Важатко Оксани Георгіївни, що діє на підставі Статуту та Громадською організацією «Алгоритм дій», в особі операційної директорки Яцути Ельвіри Олегівни, як діє на підставі Статуту. Сторони, керуючись принципами партнерства, співпраці, доброчесності, відповідальності та толерантності, уклали цей Меморандум про наступні дії: облаштування культурних та екологічних просторів; благоустрою території, на якій розміщено Волинський краєзнавчий музей; збереження національної спадщини, культурних і соціальних ініціатив; створення сприятливих умов для налагодження конструктивної комунікації між мешканцями громади, як приймаючої сторони, та внутрішньопереселеними особами, їхньої успішної соціалізації; дослідження нових соціальних норм і відносин між людьми для активізації залученості населення до партисипативної діяльності. Предметом цього Меморандуму є спільна діяльність Сторін для досягнення мети Меморандуму, що здійснюється у форматі підготовки та реалізації спільних заходів, проєктів, програм тощо. Сторони погоджуються діяти відповідно до чинного законодавства України, зобов'язуються забезпечити захист прав інтелектуальної власності під час здійснення співпраці, всебічно сприяти реалізації мети даного Меморандуму у межах своєї статутної діяльності [35].

5 вересня 2024 року було укладено Меморандум про співпрацю між Волинським краєзнавчим музеєм, в особі Важатко Оксани Георгіївни, що діє на підставі Статуту, та Комунальним Підприємством «Центр розвитку туризму», в особі директора Зінька Дмитра Анатолійовича, що діє на підставі Статуту. Виражаючи спільний інтерес, визнаючи важливість єдиної узгодженої позиції керівників, що підтверджує про наміри всіх підписантів сприяти формуванню ефективного партнерства у сфері культури та туризму в Україні та, ґрунтуючись на принципах взаємоповаги, відкритості та сумлінності, працюючи за єдиними стандартами, політикою та користуючись загальними принципами у власній діяльності, Сторони домовилися активно співпрацювати над розвитком культурної спадщини на території Волинської області та України загалом. У рамках цього Меморандуму Сторони керуються нормами чинного законодавства України та іншими діючими нормативно-правовим актами, зобов'язуються займатися обміном інформацією; організацією ділових контактів підприємств; проведенням різного роду спільних семінарів та конференцій, виставок, форумів, круглих столів з питань, що турбують обидві Сторони; організовувати спільні заходи з метою промоції культурної спадщини Луцької міської територіальної громади на Волині; працювати над формуванням комплексного маркетингу сакральної спадщини України в частині просування позитивного іміджу України як країни привабливої та безпечної; використовувати інструменти народної дипломатії, залучаючи для маркетингу та промоції своїх міст та України місцеве населення. Таким чином, Сторони зобов'язуються під час виконання цього Меморандуму не обмежувати співробітництво дотриманням тільки тих вимог, що містяться в цьому документі, але й підтримувати ділові контакти та вживати необхідних заходів для забезпечення ефективності розвитку ділових зв'язків [36].

В Луцьку 6 вересня 2024 року було укладено Договір про співпрацю між Луцьким національним технічним університетом в особі ректора Вахович Ірини Михайлівни, що діє на підстав Статуту (іменованій в подальшому Університет), з однієї сторони, та Волинським краєзнавчим музеєм (надалі -

Музей), в особі тимчасово виконуючої обов'язки директора Важатко Оксани Георгіївни, що діє на підставі Статуту, з іншої сторони. Сторони домовились про співпрацю, яка посилить процес інтеграції між наукою, освітою та виробництвом з метою забезпечення роботою молодих спеціалістів (випускників) Університету, взаємовигідного поєднання наукового потенціалу з практичним досвідом роботи, задоволення потреб і запитів як Університету та к і Музею. Сторони домовилися про співпрацю за наступними напрямками:

- формувати замовлення на підготовку фахівців та кадрів для потреб музею;
- забезпечувати музей висококваліфікованими фахівцями з числа випускників Університету, здатних успішно працювати на рівні міжнародних стандартів;
- проводити спільні науково-практичні конференції, семінари, читання, заходи з організаційно-методичних питань, вдосконалення науково-дослідної та навчально-виховної роботи з метою підвищення у молоді культурно-освітнього та наукового рівня;
- здійснювати обмін професійним досвідом щодо застосування та впровадження найсучасніших стандартів освіти та культури, спрямованих на інтеграцію освіти, науки і культури для розвитку особистості і підвищення конкурентоспроможності в умовах глобалізації та загальноєвропейської інтеграції;
- проводити спільні дослідження освітнього, наукового і культурного рівня; реалізовувати спільні проєкти в галузі науки і культури; здійснювати інформування щодо реалізації навчально-культурних програм і проєктів.

Як підсумок, організовувати проходження практики студентів Університету та їх тимчасове працевлаштування. Оскільки на ринку музейних послуг завжди триває конкурентна боротьба за існування, то укладення даного договору про співпрацю між Музеєм і Університетом дає можливість розвивати конкурентоспроможності, формувати та зміцнювати імідж обох установ. Це призведе до удосконалення сучасної музейної інфраструктури

Волинського краєзнавчого музею в частині формування фондкових колекцій, організації постійних виставкових експозицій, реставраційних майстерень, написання різноманітних проєктів – розвине освітні майданчики обох закладів на основі залучення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і неабияк зміцнить партнерські взаємозв'язки з науковими та музейними інституціями шляхом проведення спільних заходів, інформаційного обміну та консультування [37].

Цікавим для аналізу є підписаний Меморандум про співпрацю у місті Луцьку 27 вересня 2024 року між Новопокровською селищною військовою адміністрацією Старобільського району Луганської області, в особі начальника Старцева Миколи Стефановича, що діє на підставі Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Волинським краєзнавчим музеєм, в особі директора Важатко Оксани Георгіїви, що діє на підставі Статуту. Сторони уклали цей Меморандум про наступне:

- цей Меморандум передбачає співробітництво Сторін у налагодженні та покращенні рівня забезпечення нагальних потреб внутрішньопереміщених осіб з Луганської області, які постраждали внаслідок збройної агресії російської федерації проти України;
- метою співробітництва є інтеграція ВПО Луганської області у приймаючій громаді, участь Сторін у залученні громадян до збереження надбань національної і світової історико-культурної спадщини, сприяння відродженню національної свідомості народу, підвищення культурного рівня ВПО Луганської області;
- Сторони домовилися проводити спільні культурно-дозвіллеві заходи для ВПО Луганської області на базі Волинського краєзнавчого музею.

Цей Меморандум набув чинності з моменту підписання і діє до моменту, доки Сторони зацікавлені у продовженні співробітництва. Сторони можуть домовитися про дострокове припинення Меморандуму, оскільки відносини Сторін, згідно Меморандуму, є виключно відносинами незалежних Сторін, тому що жодна зі Сторін не має неправомірного впливу на рішення та дії

іншої Сторони. Таким чином, Сторони розглядають Меморандум як декларацію про наміри. Кожна Сторона має право співпрацювати з третьою Стороною з будь-яких питань, подібних до тих, які передбачаються Меморандумом. Усі суперечки стосовно тлумачення і застосування положень Меморандуму мають вирішуватися шляхом переговорів між Сторонами. Якщо виконання Меморандуму неможливе, кожна зі Сторін може ініціювати припинення його дії [38].

Меморандум про співпрацю підписаний у Луцьку 10 квітня 2025 року між Волинським краєзнавчим музеєм, в особі директорки Важатко Оксани Георгіївни, що діє на підставі Статуту, та Комунальним закладом «Будинок вчителя Луцької міської ради», в особі директорки Плечук Валентини Миколаївни, який діє на підставі Статуту. У загальних положеннях даного Меморандуму прописана мета – консолідація зусиль Сторін забезпечувати всебічну підтримку для розвитку співробітництва на його досягнення. Предметом Меморандуму є спільна багатовекторна діяльність Сторін, спрямована на досягнення мети Меморандуму, що реалізується шляхом організації та проведення заходів, реалізації завдань та проєктів, обміну інформацією тощо. Сторони також зобов'язуються забезпечувати потреби клубу «Життєлюбів» ветеранів педагогічної праці. Для забезпечення виконання Меморандуму Сторони будують свої відносини на засадах рівності чесного партнерства, максимального сприяння, відкритості та прозорості у своїй діяльності. У третьому пункті Меморандуму «Порядок здійснення співпраці» Сторони інформують одна одну щодо окремих кроків у рамках співпраці шляхом надсилання відповідних пропозицій на електронні або поштові адреси. Також кожна зі Сторін визначає контактну особу, відповідальну за координацію щодо виконання цього Меморандуму. Сторони проводять консультації для обговорення дій, спрямованих на покращення якості співпраці або щодо подальших планів співпраці. Сторони в рамках реалізації положень цього Меморандуму можуть залучати до співпраці третіх Сторін. Слід зауважити, що даний Меморандум укладається строком на один рік і дія цього Меморандуму продовжується на наступний рік, якщо жодна зі

Сторін письмово не повідомить іншу про свій намір припинити його дію не пізніше як за один місяць до закінчення строку цього Меморандуму [39].

Ефективно комунікувати із суспільством музейні заклади мають можливість за допомогою засобів масової інформації: радіо, телебачення, газет, журналів, інтернет-видань, які допомагають зацікавити громадян відвідувати музеї. Кількість громадян, які зацікавляться і прийдуть подивитись виставкову експозицію прямо залежить від якості телевізійного репортажу, цікавої радіопередачі, повідомлень у пресі тощо. Загалом у медіа-просторі України обмаль інформації про музейні заходи, а обсяг таких повідомлень набагато менший і одноманітніший порівняно з сюжетами про інші сучасні форми розваг. Музейна сфера потребує налагодження систематичного і довготривалого співробітництва, партнерських відносин із засобами масової інформації. «Необхідно формувати свій власний імідж у суспільстві сучасними засобами музейного піару. Такий вид діяльності потребує оновлення форм роботи музейного колективу, введення фахівця з Public Relations чи відкриття інформаційного відділу, розробки спеціальної програми взаємодії музею із ЗМІ, де передбачити тематику телеканалу, радіопередачі, видання, налагодження регулярних контактів через систематичні запрошення на заходи музею із детальною інформацією про них, пошук інформаційного приводу, співзвучного інтересу широкої громадськості, участь у інформаційних, розважальних, культурологічних, просвітницько-публіцистичних програмах. Музейним працівникам треба зуміти віднайти у історичній пам'ятці не лише її неповторність, але і актуальність, спробувати говорити музейними артефактами на сучасні теми» [40].

Дбаючи про свою подальшу репутацію та встановлення чіткого контакту музей – відвідувач, Волинський краєзнавчий музей активно проводить комунікативну роботу в частині підписання конкретних ініційованих угод для створення нового ринкового іміджу. Працюючи на благо Волинської громади, колектив музейного закладу прикладає зусилля на утвердження нового стилю управління та якості спілкування всередині організації. Формуючи новий тип організаційної культури, є можливість розвивати

партнерські взаємозв'язки з іншими музейними інституціями держави шляхом організації спільних заходів, інформаційного обміну та консультування.

Таким чином, Міністерство культури України реалізує національну музейну діяльність та проводить політику через бюджетне фінансування, матеріально-технічне забезпечення, реалізацію державних, регіональних програм розвитку музейної справи. Музей здійснює свою діяльність на підставі Статуту або Положення, де чітко окреслено надходження коштів до музею та їх використання, порядок його реорганізації та ліквідації. Також відомче міністерство здійснює координацію робіт з об'єднання музеїв у єдину інформаційну систему, контроль за діяльністю музеїв, заснованих на державній та комунальній власності, забезпечує державну підтримку, облік і збереження Музейного фонду України тощо. Зібрання музеїв держава об'єднує у державний фонд, зобов'язуючись підтримувати авторитет музею, модернізуючи музеї у світлі сучасних глобалізаційних викликів.

Щодо зв'язків з громадськістю, як особливого виду комунікацій, що присутні у діяльності музеїв за регіональною та місцевою ознакою, існує різноманітна сукупність прийомів та засобів. Сюди слід віднести укладання договорів та меморандумів про співпрацю між навчально-науковими закладами, благодійними організаціями та фондами, громадськими організаціями, військовими адміністраціями у період воєнного стану з однієї сторони та музеями з іншої. Укладення таких комунікацій дозволяє на основі залучення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій неабияк зміцнити партнерські взаємозв'язки для проведення спільних заходів, інформаційного обміну та консультування, проведення культурно-дозвілевих заходів для формування та зміцнення іміджу установ. Дбаючи про свою подальшу репутацію та встановлення чіткого контакту музей – відвідувач, Волинський краєзнавчий музей активно проводить комунікативну роботу в частині підписання конкретних угод для взаємообумовленого нового ринкового іміджу.

Розділ IV. Класифікація музеїв України у системі виконавчої влади та місцевого самоврядування: державний, регіональний та місцевий рівень

4.1. Структура державних музеїв. Статутна діяльність Волинського краєзнавчого музею та його структурних підрозділів: садиби-музею В. Липинського в с. Затурцях, музею-садиби Лесі Українки в Колодязному

За класифікацією, прийнятою українським музеєзнавством, будується мережа музейних закладів України. Наукова класифікація музеїв остаточно сформувалася у другій половині XX століття. Науковцями визначено типологічні системи класифікації:

- Типи музеїв за суспільним призначенням, куди входять науково-дослідні, навчальні, науково-просвітницькі та дитячі музеї.
- Типи музеїв за характером спадщини, яка у них зберігається – колекційні (музеї, основою діяльності яких виступають зібрання рухомих матеріальних предметів) і ансамблеві (здійснюють функцію документування за допомогою збереження нерухомих пам'яток, інтер'єрів, ландшафтів).

Музеї України різняться за профілем, який залежить від основного змісту його фондів і пов'язаний з тією чи іншою галуззю науки, мистецтва або виробництва. Від профільного призначення залежить склад колекцій, тематика експозицій, зміст наукових досліджень. За сучасним законодавством всі музеї поділяються на державні і недержавні. Крім того, новими формами закладів є муніципальні, приватні, церковні музеї. Власністю держави є державні музеї, що фінансуються з державного бюджету. Відомчі музеї належать до відповідних міністерств та відомств, фінансуються як з державного бюджету, так і за допомогою своїх власників. Громадські музеї, що організовуються за ініціативи громадськості, провадять свою діяльність, використовуючи кошти громадських організацій, та під науково-методичним керівництвом державних музеїв. Такі музеї створюються при органах культури, організаціях та підприємствах. Їхні фонди переважно наповнені матеріалами, які висвітлюють

місцеву історію та культуру. Приватні музеї демонструють зібрання, власниками яких є приватні особи. Також музеї класифікують за адміністративно-територіальною ознакою: центральні, національні, республіканські, обласні, районні та міські музеї. Особливу історичну, наукову і культурну цінність у державі мають історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби, які створюються на основі комплексів пам'яток та окремих пам'яток природи, історії, культур та територій [41, С. 19 - 20].

За Законом України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.95 структура державного музею визначається його профілем (історичний, художній, краєзнавчий, природничий, літературний, мистецький, науково-технічний, комплексний тощо) та включає основні підрозділи, які забезпечують збереження, дослідження та популяризацію музейних зібрань. Можна виділити такі основні відділи музею:

- фондовий – відповідає за комплектування, зберігання та облік музейних предметів;
- експозиційний – займається створенням та оформленням постійних і тимчасових виставок;
- науковий – проводить наукові дослідження, готує публікації та різноманітні наукові документи;
- освітній – організовує освітні програми, екскурсії, виставки тощо;
- видавничий – видає каталоги, буклети, наукові роботи.
- адміністративно-господарський – забезпечує організаційну, фінансову та матеріально-технічну діяльність музею.

Найдавнішим та найбільшим діючим музеєм Волині є Волинський краєзнавчий музей, який був відкритий 16 червня 1929 року у Луцьку з ініціативи Волинського товариства краєзнавства та опіки над пам'ятниками минулого. Нинішній Краєзнавчий музей у міжвоєнний період входив у комплекс «Парк урядової колонії в місті Луцьку». То був квартал, де нині розміщений сучасний «Слоник», Палац учнівської молоді. У Краєзнавчому музеї довоєнного періоду розміщувалося Окружне земельне управління, вул.

Шопена та вул. На Таборищі. У 1940 році на його базі було організовано обласний історико-краєзнавчий музей. У роки Другої світової війни колекція музею зазнала значних втрат, однак після звільнення Волинської області музей відновив свою роботу як Волинський державний історико-краєзнавчий музей. 17 серпня 1985 року Волинський краєзнавчий музей було відкрито у новому приміщенні в центрі Луцька. У теперішній час заклад носить назву Комунальний заклад «Волинський краєзнавчий музей» Волинської обласної ради.

Експозиція музею розташовується у 23 стаціонарних та 9 виставкових залах та займає площу понад 2 тисячі кв. м. До структури музею належать відділи природи, давньої історії, новітньої історії та тематичні виставки. Відділ природи – це 8 залів з діорамами, що висвітлює геологію, клімат, флору та фауну Волині; відділ давньої історії охоплює період від найдавніших часів до 1917 року; відділ новітньої історії представляє експозиції про Волинь у 1939-1941 рр. та 1941-1945 рр., містить постійно діючі виставки, присвячені періоду з 1945 до наших днів; тематичні виставки, наприклад виставку «Шевченківська світлиця Миколи Куделі» та колекцію народно-ужиткового мистецтва [42].

Волинський краєзнавчий музей у своєму складі має такі філії:

- Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки (із сектором «Музей „Лісової пісні”» в урочищі Нечимне);
- Художній музей;
- Музей волинської ікони;
- Музей історії Луцького братства;
- Меморіальний музей В'ячеслава Липинського у с. Затурці;
- Олицький замок Радзивіллів.

Фонди Волинського краєзнавчого музею налічують майже 150 тисяч експонатів, які представляють природу, історію, етнографію та мистецтво нашого краю. Відвідувачі музею можуть помилуватися унікальною колекцією природничо-наукових матеріалів, де представлено гербарій рослин, зібраний на Волині у 30-х роках XX ст. польським ботаніком Стефаном Мацко. Історія

Волині з найдавніших часів і до сьогоднішнього дня представлена унікальними пам'ятками археологічної збірки і нумізматичної колекції, писемними документами, зразками сакрального мистецтва, етнографічними матеріалами. Серед найбільш цінних експонатів: Качинський скарб срібних речей давніх готів V ст. н.е., спорядження давньоруського воїна (кольчуга, місьюрка, шолом) X ст. з Олики, козацька зброя, люльки, порохівниці, елементи одягу, човен XVII ст. Важливе місце в колекції музею займають писемні матеріали — рукописні і друковані (документи, книги). Серед експонатів меморіального фонду — речі, фотографії, документи, автографи Лесі Українки, Олени Пчілки, Юрія Косача, Юзефа Крашевського, Агатангела Кримського, В'ячеслава Липинського, Полікарпа Сікорського, Анатолія Дублянського, Ігоря Стравінського, Ніла Хасевича. Музей має багату колекцію етнографічних матеріалів — вироби ткацтва і вишивки, зразки волинського народного костюму, плетіння з соломки, коріння та лози, різьблення по дереву, гончарні вироби, писанки та інше [42].

Статут Волинського краєзнавчого музею (в новій редакції) затверджено 28 липня 2021 року Розпорядженням голови Волинської обласної ради № 258. У загальних положеннях Статуту зазначено, що «Музей є науково-дослідним та культурно-освітнім закладом, призначеним для збору, вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної та духовної культури краю, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини». Музей провадить свою діяльність на основі законодавства України, він є юридичною особою з відповідними правами та обов'язками. Статутом Волинського краєзнавчого музею визначено мету та основні види діяльності. Зокрема основними напрямками роботи Музейного закладу названо науково-дослідну, культурно-освітню, експозиційну, фондову, видавничу, реставраційну, пам'ятко-охоронну роботу, комплектування музейних зібрань. За Статутом Музей є неприбутковою установою і свою фінансово-господарську діяльність здійснює на основі кошторису. Джерелами формування кошторису Музею є:

- кошти обласного бюджету;
- власні надходження, отримані згідно з чинним законодавством України;
- кошти, одержані як благодійні внески, або пожертвування від фізичних, юридичних осіб;
- інші кошти, набуті на підставах, не заборонених чинним законодавством України.

Музей провадить господарську діяльність для забезпечення належного функціонування приміщень, експозицій, виставок, структурних підрозділів власними силами та шляхом укладання довгострокових або разових договорів на обслуговування або виконання робіт. Держава забезпечує Музей будівлями або упорядкованими приміщеннями, відповідним обладнанням та транспортом. Майно Музею є спільною власністю територіальних громад і закріплюється за ним на правах оперативного управління. За Статутом фондів зібрання Волинського краєзнавчого музею належать до державної частини Музейного фонду України. Документом визначено шляхи формування музейних колекцій (фондів). Безпосереднє керівництво Музеєм здійснює його директор, з яким укладається контракт. Повноваження трудового колективу Музею, що визначається законодавством, а також його соціально-економічні права та інтереси представляє і захищає профспілковий комітет Музею. Також у Статуті прописані права та обов'язки Музею, методи здійснення оперативного та бухгалтерського обліку своєї діяльності. Зовнішньоекономічна діяльність Музейного закладу здійснюється завдяки участі у Міжнародному культурному співробітництві в галузі музейної справи на основі багатосторонніх та двосторонніх угод. Статут Музею прописує порядок його ліквідації або реорганізації. Документ набирає чинності з моменту його державної реєстрації відповідно до чинного законодавства України.

У рамках міжнародної співпраці Волинський краєзнавчий музей реалізовує грантові проекти. Серед них проєкт «Коло часу: мультимедійна подорож спадщиною у Волинському краєзнавчому музеї». Основна ідея цього

проєкту – сучасний технологічний спосіб демонстрації культурної спадщини Волині, зокрема етнографічної колекції з фондів музею. В результаті роботи над проєктом у музеї створено мультимедійну виставку з використанням інтер'єрного мапінгу, яка поєднує традиційні музейні предмети етнографічної колекції музею із сучасними технологіями інтер'єрного мапінгу та звуковими ефектами. За основу виставки було взято реальну історію, про те як у селі Древині Волинської області було знайдено давню глиняну писанку, яку фахівці датують XII ст. Проєкт «Коло часу: мультимедійна подорож спадщиною у Волинському краєзнавчому музеї» - це простір, де історія оживає, а кожен відвідувач може пережити власний унікальний досвід занурення в минуле. Це сприяє розвитку культурного туризму, привертає увагу молоді та надає музею нові можливості для роботи з відвідувачами [43].

Завершився грантовий проєкт «Мистецтво об'єднує: шедеври Художнього музею у новому вимірі», приурочений до 52-річчя від часу заснування Художнього музею. Ідея створення віртуального туру виникла у зв'язку з тим, що через повномасштабну війну в Україні твори європейського та українського мистецтва XVI – початку XIX століть тимчасово перебувають у сховищах. Команда фахівців-музейників, істориків, дизайнерів, IT-спеціалістів знайшла шлях повернути мистецтво людям, створивши цифровий продукт нового покоління. Проєкт реалізований у межах грантової програми «Згуртованість через культуру», яка впроваджується Українським культурним фондом та фінансується Швейцарсько-українським проєктом «Згуртованість та регіональний розвиток України» (UCORD), що втілюється за підтримки Швейцарії через Швейцарську агенцію розвитку та співробітництва (SDC) компанією NIRAS Sweden AB. Відвідувачі Художнього музею отримали можливість «пройтися» залами, де зібрано унікальну колекцію українського й європейського мистецтва XVI — початку XX століття, наблизитися до картин Лукаса Кранаха Старшого, Хосе де Рібери, Івана Айвазовського, Яна Матейка, Юзефа Брандта та інших митців та побачити їх у форматі віртуальної реальності. Завдяки VR-окулярам Meta Quest 3S можна зануритися у мистецтво – відчувати об'єм, глибину, атмосферу музею, навіть якщо ви за

сотні кілометрів від Луцька. Тур також доступний онлайн на будь-якому пристрої, адже експозиція нині недоступна через воєнний стан. Проєкт створено для тих, хто сьогодні поза культурним життям: людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, школярів, мешканців сіл і малих громад Волині. У програмі такого туру: прем'єрна демонстрація віртуального туру у VR-окулярах; знайомство з проєктною командою та музейниками; спілкування з мистецтвознавцями й авторами ініціативи [44].

Грантовий проєкт «Музеї прикордоння – простір для інтеркультурного діалогу» розпочався 1 жовтня 2021 року і тривав протягом року. Він реалізовувався у рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна «Промоція місцевої культури та збереження історичної спадщини». Головним бенефіціаром проєкту виступила Волинська обласна рада, бенефіціарами – Регіональний музей у Стальовій Волі та Центр регіональних ініціатив Волині. Проєкт охопив Підкарпатське воєводство Республіки Польща та Волинську область України. Організатори ставили перед собою мету популяризації місцевої культури та збереження історичної спадщини. У цьому сенсі музеї є важливими платформами для формування історичної пам'яті, національної ідентичності та пізнання культурно-історичного ландшафту різних країн. Одним із ключових результатів такої ініціативи стало посилення доступності музеїв для людей з інвалідністю, виставка адаптована для людей з порушеннями зору. Наші зарубіжні партнери вважають транскордонне співробітництво дуже важливим. Регіональний музей в Стальовій Волі має багатий досвід успішної реалізації програм для людей з різними видами інвалідності. В рамках проєкту будет створений тримовний сайт Волинського краєзнавчого музею (українською, польською і англійською мовами). Видано каталог (трьома мовами), який презентує цінності культурної та історичної спадщини українсько-польського прикордоння з колекцій Волинського краєзнавчого музею і Обласного музею в Стальовій Волі. Відзняті два рекламних фільми про музеї-партнери (українською і польською мовами з англійськими субтитрами). В рамках проєкту у Волинському краєзнавчому музеї в Луцьку відбулась виставка «Мистецтво для всіх:

Фарфор» з експозицією кераміки з колекцій Обласного музею в Стальовій Волі, адаптована для відвідувачів з порушеннями зору. Спільні заходи, включаючи тренінги та семінари, пройшли у Польщі та Україні в другому та третьому кварталах 2022 року, куди були запрошені фахівці з досвідом у розвитку навичок адаптації виставок для людей з інвалідністю та реалізації інноваційних освітніх програм. На семінарах вивчалися нові напрацювання у сфері музейного менеджменту та маркетингу, опрацьовувались практики застосування нових підходів до організації виставок. Учасники конференції музеїв-партнерів, яка проходила у Луцьку в кінці 2022 року констатували, що результатом здійснення проєкту є поліпшення іміджу українсько-польського прикордоння шляхом популяризації культурної спадщини; задоволення потреб відвідувачів музеїв усіх вікових категорій; розширення спектру та підвищення якості туристичних послуг у польсько-українському прикордонні; підвищення доступності та привабливості музеїв на території Програми; розширення можливостей музейного персоналу щодо надання більш якісних послуг людям з обмеженими можливостями та зміцнення міжнародних контактів [45].

Наступним грантовим проєктом Волинського краєзнавчого музею став проєкт «Музейний дворик». Грант отриманий від Українського культурного фонду в рамках програми «Культура в часи кризи: інституційна підтримка». В рамках цієї програми працівники музею створили некомерційний громадський мистецький культурний простір на відкритому повітрі для проведення творчих, просвітницьких та розважальних заходів на території дворика Волинського краєзнавчого музею. Музейний дворик відкрили 19 травня 2021 року у Міжнародний день музеїв та День відкритих дверей. Для проведення запланованих заходів та комфортного функціонування у дворику було встановлено акустичні системи, проектор, мікрофони та сцену, закуплені меблі, елементи декору та виставкове обладнання, що дає можливість проводити різноманітні зустрічі, виставки та лекції. Там облаштували дитячу локацію з набором для творчості. Відвідувачі можуть

ознайомитись з експозицією костюмів слов'ян Київської Русі та панянок у середньовічних шатах, виготовлених за історичними зразками.

Музейний дворик представляє пересувну банерну виставку «Люди свободи» Українського інституту національної пам'яті, яка презентує постаті українського визвольного руху. Героїв виставки 26. Останній з них віддав життя, щоб зберегти свободу України вже у XXI столітті. Ці люди дуже різні – поети і політики, військові і музиканти, науковці й художники. Хтось із них боровся за свободу народу, хтось за свободу творчості, думки, хтось зі зброєю в руках, а хтось – із пензлем. Над кожним із них жорстоко знущались – у тюрмі, в «шарашці», фізичними чи моральними тортурами. Жоден із них не мав можливості реалізувати свій потенціал на повну потужність: дописати чудові пісні чи вірші, подарувати світові ще одного важливого винаходу чи прекрасної картини. Але вони зуміли зберегти свободу в собі, пронести її через часи неволі [46].

Ще один грантовий проєкт Волинського краєзнавчого музею – «Колорит прикордонного полісся у творчості Ю.І.Крашевського», який реалізований у межах Програми транскордонного співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2014–2020. До співфінансування проєкту долучилася Волинська обласна рада, яка виділила 10 % від вартості проєкту. Організатором і головним бенефіціаром проєкту виступив Волинський обласний благодійний фонд «Полісся», партнерами – Музей Юзефа-Ігнація Крашевського в Романові (Республіка Польща), Волинський краєзнавчий музей, Ківерцівська міська рада та село Омельне. В рамках цього проєкту у Волинському краєзнавчому музеї відкрито виставку та куточок пам'яті Ю. І. Крашевського. На виставці можна ознайомитися з постаттю і творчістю великого поляка. У Польщі він класик, чиї твори знають усі, їх вивчають у школі. В Україні ім'я і діяльність Крашевського відомі лише деяким любителям літератури та краєзнавцям. Юзеф Крашевський прожив на землях сучасної України 23 роки і 16 із них – на Волині. Його творча спадщина складається з близько 600 томів художньої прози та поезії, літературно-критичних і публіцистичних статей, робіт із фольклористики, етнографії та мистецтвознавства. А ще він залишив по собі

картини й малюнки, був редактором, драматургом і перекладачем. Чимало своїй роботі він створив саме на Волині: письменник жив із сім'єю у своїх маєтках в Омельному, Городку, Губині. У бібліотеці села Омельне створено його пам'ятний куточок. Такий проєкт має важливе значення для побудови добросусідських відносин із Республікою Польща та загалом з Європейським Союзом. Постать Юзефа Крашевського мало відома волинянам, проте його творчість варто вивчати, адже він писав про Волинь [47].

У 1871 році на Волині у селі Затурці було закладено фундамент садиби родини Липинських, з якої вийшли династії вчених агрономів та лікарів та яка залишила добру пам'ять після себе серед своїх земляків. Липинський В'ячеслав Казимирович (1882-1931) – видатний український політичний діяч, історик, соціолог, публіцист та дипломат, теоретик українського консерватизму та один із організаторів Української демократично-хліборобської партії. За часів гетьманату – посол України в Австрії. Його дитинство пройшло у мальовничих Затурцях. У родинному маєтку він писав свої твори, у яких переконливо доводив право українського народу на свою незалежність, працював над історичними та публіцистичними творами, займався просвітницькою діяльністю. Батьки В'ячеслава наполегливо та цілеспрямовано господарювали і зробили свій маєток в Затурцях одним із найкращих у краї. На кінець XIX століття маєток мав площу 717 га, в тому числі лісу 272 га. Присадибна ділянка з великим садом, розкішним парком та господарськими будівлями займала ще 10 га площі маєтку.

Сьогодні маєток є підрозділом (відділом) Волинського краєзнавчого музею та носить назву Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського. Колишня садиба Липинських - невід'ємна частина історичного портрету села Затурці та складає 4,1 га. Її головними елементами є дім та парк. На фотографіях 1910 року можемо бачити муровану житлову споруду з великим ганком, який опирається на чотири масивні колони. Під час Першої світової війни господарські споруди та житло були зруйновані і частково спалені. На фундаменті старого будинку молодий господар Станіслав Липинський спорудив гарний двоповерховий палац.

Після поразки Гетьманату В'ячеслав Липинський жив та працював у містечку Рейхаймі в Австрії, а також у Відні. Він все своє життя страждав на хворобу легенів, туберкульоз, від якої й передчасно помер у 1931 році. Саме сюди було перевезено його тіло і поховано на території родинного маєтку. Під час Другої світової війни у 1944 році другий поверх палацу, зщо був дерев'яним, згорів. Пізніше його було частково реставровано та видозмінено. У середині 1990-х років розпочалася реставрація споруди, і над нею знову було зведено другий поверх з «ламаним» дахом під черепицею.

Парк садиби Липинських був своєрідною візитною карткою дворянської родини кінця XIX – початку XX століття. Тут гармонійно поєднувалися особливості ландшафту та любов господарів до природи, естетичний смак та агрономічні знання. Все це створило мальовничий зразок садово-паркового мистецтва. Тут ростуть переважно місцеві породи: дуб, липа, граб, ясен, каштан, акація, горобина. Вони були посаджені не хаотично, а створювали певні композиції: у парку була «горіхова алея», «коло», висаджене ясеними, на «острові» росла верба, під якою любив відпочивати і працювати В'ячеслав Липинський. Це старе дерево росте й досі. Парк був справжньою зоною відпочинку родини Липинських і їх гостей, а у повоєнний період – усіх жителів села Затурці. Після кількох десятиліть запустіння парк знову починає оживати. У план реконструкції садиби входять не лише реставрація будинку, й а відновлення зеленої архітектури колись прекрасного парку – одного з небагатьох, що збереглися на Волині до наших часів.

У 2011 році лауреатом XI Міжнародного конкурсу «Дім 2011 – Кришталева цеглина» (м. Люблін, Республіка Польща) на кращу інвестицію у сфері будівництва по обидві сторони східного кордону Європейського Союзу став відреставрований палац-садиба родини Липинських у селі Затурці на Волині. На конкурс палац-садиба був поданий у номінації «Реставрація пам'яток архітектури» та зайняв III місце. На його реставрацію витратили 2,8 мільйона гривень з державного та 800 тисяч гривень з обласного бюджетів. Нарешті, 22 серпня 2011 року в родинному будинку Липинських було відкрито Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського – єдиний

в Україні та світі музей відомого історика, політолога і державного діяча початку XX століття, уродженця Волині В'ячеслава Липинського, поляка – за походженням, українця – за суттю і переконаннями [47].

З 24 лютого 2022 року музей не працював у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну. Понад тисячу експонатів вивезли у сховище на зберігання. 25 лютого на платформі Prozzoro мав відбутися тендер на розробку науково-проектної документації на реконструкцію музею. Очікувана вартість робіт – 500 тисяч гривень. Тендер не відбувся. Незважаючи на це, влітку цього ж року музей відкрив свої двері для відвідувачів. У планах адміністрації музею відкрити у будівлі, що знаходиться поруч із парком і садибою міні-готель для туристів та відпочиваючих [49].

Філією Волинського краєзнавчого музею є Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі Українки (Садиба Косачів, Музей Лесі Українки у Колодяжному). Був заснований у 1949 р. в садибі, де Леся Українка прожила дитячі та юнацькі роки. В експозиції музею широко представлено меморіальні речі Лесі Українки та її родини, прижиттєві видання творів поетеси та її матері Олени Пчілки, фотографії, речі побуту та етнографії Волині, відтворені фрагменти робочого кабінету і сільської хати. У 1991 р. експозицію було оновлено і сьогодні вона складається з таких розділів:

- «Волинськими стежками Лесі Українки»;
- «Колодяжне – колыска Лесиного таланту»;
- "Крізь все життя – до «Лісової пісні»;
- «Історія музею. Трагедія родини Косачів».

Сім'я Косачів переїхала з Луцька в село Колодяжне у травні 1882 року до будинку, який у родині звався «великим». Тут народилися молодші сестри та брати Лесі – Оксана, Микола та Ізидора. Згодом, у 1890 р. на садибі побудували Лесин «білий» будиночок, а в 1896 р. розпочали спорудження «сірого» будинку (в родині його ще називали батьківським). Косачі дуже любили Колодяжне і не раз у листах до друзів називали його «власне, вдома».

З Колодяжного Леся Українка давала братові Михайлу настанови щодо створення бібліотечки найкращих творів світової літератури українською мовою, до якої увійшли понад сімдесят імен письменників відповідно до порад і за джерелами, присланими М. Драгомановим, 1890 р. Леся склала курс «Стародавня історія східних народів», і перша збірка її поезій готувалася до друку тут, у Колодяжному. У лютому 1907 р. Леся Українка востаннє відвідала село Колодяжне [50].

У Другу світову війну садиба Родини Косачів була зруйнована, і музей створено фактично у новому приміщенні. Після війни сталінська влада намагалась маркувати недавні польські території іменами українських культурних діячів, які були громадянами Російської імперії, це і було політичною причиною створення музею.

З 2021 року було започатковано проведення фестивалю «Літо в садибі Косачів». 12 липня 2024 року у Колодяжненському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки фестиваль відбувся вчетверте. Він відзначився низкою цікавих подій. Одна з них – відкриття оновленої експозиції меморіальних будинків, приурочене до 75-річчя від часу відкриття Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки та 175-річчя від дня народження Олени Пчілки. До річниці від дня народження Олени Пчілки «Укрпошта» та «Козацька пошта» випустили блок ювілейних марок та конверт. Над цим проєктом працювали наукові співробітники Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки та завідувачка Музею Лесі Українки Волинського національного університету імені Лесі Українки Тетяна Данилюк-Терещук. До першого блоку марок увійшли світлини Олени Пчілки, надані Музеєм видатних діячів української культури (співпраця з Київським музеєм Лесі Українки). У другому блоці використані світлини узорів та писанок, які збирала Ольга Драгоманова-Косач, походять з фондів Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки. Під час погашення марки штемпелем «Укрпошти» на конверті було поставлено штамп із використанням нового логотипа музею.

Після проведення реставраційно-ремонтних робіт меморіальних будинків Косачів другим важливим кроком стало брендування музею, яке втілила в життя компанія PaRtyzan. В його основу було закладено неофіційну назву музею – садиба Косачів. У рамках четвертого фестивалю розпочалася реалізація проєкту «Садиба Косачів» – сучасний осередок культурних наративів і сенсів українського суспільства». Проєкт фінансується Українським культурним фондом за програмою «Відновлення культурно-мистецької діяльності». Основним його продуктом є реекспозиція садиби Косачів у Колодяжному, її презентація широкому загалу як сучасного культурного центру, який сприятиме усвідомленню національної ідентичності, цінностей українців на прикладі родини Косачів. Театр «ГаРмИдЕр» представив променад-перформанс «Садиба Косачів: то власне дома» – це театралізована мандрівка, що відтворює життя родини Косачів в Колодяжному. Гості фестивалю побачили як у сірому будиночку батьки Лесі приймають гостей, займаються спільною роботою та розважаються віршами з «живими картинами». У білому будиночку Леся та Максим Славинський перекладають Гейне, разом із братом Михайлом грають у крокет. Під час театрального дійства глядачі могли долучитися до традиційних ігор, які дійшли до нас завдяки записам Лесі Українки. Для створення пісні та перформансу було використано фрагмент поеми «Русалка», яку Леся написала в Колодяжному. Опісля гостей чекало пригощення «Лизаветиним борщем». Сімейна садиба Косачів, де виростала Леся Українка, її брати та сестри, є пам'яткою національного значення та охороняється державою. Протягом багатьох років будівлі перебували у незадовільному стані і потребували ремонту. Питання збереження музею Лесі Українки у Колодяжному та виділення на це коштів з державного бюджету виконавча влада області неодноразово порушувала перед керівництвом держави. Тож у 2021 році історичні будинки були реконструювані за кошти державного та обласного бюджетів, однак відкриттю завадило повномасштабне російське вторгнення [51].

29 червня 2025 року у Колодяжненському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки відбувся 5-й фестиваль «Літо в садибі Косачів». У рамках фестивалю відбулося чимало цікавих подій, які зібрали велику кількість глядачів. Це – відкриття етнографічного проєкту «Зустріч у часі»; презентація етнографічного дослідження Олени Пчілки «Український орнамент» 1912 року; виставка сорочки Михайла Кривинюка та сорочки Варвари Дмитрук, яку їй подарувала Леся Українка. Надзвичайно цікавою для відвідувачі була виставка колекції одягу, відшитого за зразками узорів зібраних Оленою Пчілкою, які зберігаються у фондах Волинського краєзнавчого музею. Одяг виготовили працівники ПРАТ «Едельвіка». Був представлений і сучасний вишитий одяг цього ж бренду. «Ще однією подією фестивалю стала презентація першого в історії «Зібрання творів Олени Пчілки» в 12-ти томах. Цей унікальний видавничий проєкт умістив у себе поезію, прозу, драматургію, літературну критику, публіцистику, фольклористику, етнографію, художні переклади, мемуаристику та епістолярій Ольги Петрівни Драгоманової-Косач. Присвячене видання 175-річчю від дня народження Олени Пчілки та було підготовлено за ініціативи та зусиллями Волинського національного університету імені Лесі Українки». Велика кількість глядачів прийшла на перегляд вистави-дослідження «Пчілка»(вистава була поставлена двічі). У рамках фестивалю гості мали можливість переглянути виставки-продажі книг та виробів з бісеру. Колектив музею пригощав присутніх борщем приготованим за традиціями родини Косачів [52].

До початку війни росії проти України кожного року Колодяжненський літературно-меморіальний музей Лесі України відвідувало майже 25 тисяч гостей. Завдячуючи Збройним силам України, в Колодяжному на Волині стало можливим відкриття відновленої садиби та презентація експозиції музейного простору «Білого і сірого будинків Косачів».

4.2. Місцеві музеї Волині: Ківерцівський краєзнавчий музей, «Музей в русі» (Боратинська територіальна громада), Музей бджільництва (с. Баїв), Музей народної іграшки (с. Княгининок), музей-садиба Ігоря Стравінського в Устилузі

Класифікація музеїв за адміністративно-територіальним принципом передбачає діяльність регіональних (обласних, районних) та місцевих (міських, сільських), що відображає їхній рівень підпорядкування та охоплення. Регіональні та місцеві музеї — це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, що зберігають і популяризують історію, культуру та мистецтво свого регіону чи міста. Вони відіграють ключову роль у збереженні культурної спадщини; допомагають зрозуміти місцеву ідентичність та долучають громаду до надбань історії, зберігаючи артефакти, що ілюструють історію, матеріальну та духовну культуру певного регіону; а також документи та інші цінності. Такі музейні заклади надають освітні послуги та проводять заходи, що допомагають громаді, особливо молодому поколінню, краще зрозуміти та цінувати власну історію і культурну спадщину. Регіональні та місцеві музеї проводять наукові дослідження, результати їхньої діяльності стають доступними для широкої публіки через виставки та публікації. Вони допомагають формувати та підтримувати у соціумі відчуття ідентичності, пов'язане з конкретним містом чи регіоном.

За ініціативи Ківерцівської районної ради та волинських краєзнавців у 2009 році було прийнято рішення про створення музею, який би збирав та зберігав історичні та культурні цінності Ківерцівщини. Рішенням Ківерцівської районної ради від 18.03.2009 року №23/14 створено комунальне підприємство «Ківерцівський районний краєзнавчий музей» та затверджено його статут. Рішенням районної ради від 28.03.2017 року №14/26 змінено його найменування на «Комунальний заклад «Ківерцівський краєзнавчий музей». Нині у приміщенні музею створено експозицію, де зібрано понад 900 експонатів, фонди музею постійно поповнюються [53].

Регіональний Ківерцівський краєзнавчий музей розташований у затишному містечку на Волині. Тут зібрані скарби історії та культури Ківерцівщини. У 2017 році музейний заклад отримав нове приміщення, яке значно розширило його можливості. У музеї активно проводяться виставки, майстер-класи, лекції та інші заходи, які популяризують краєзнавство та знайомлять відвідувачів з історією і культурою Ківерцівщини.

У Ківерцівському краєзнавчому музеї діють чотири постійні експозиції:

- «Історія Ківерцівщини з найдавніших часів до сьогодні» – це зібрання археологічних знахідок, старовинних монет, зброї, одягу та інших предметів побуту, що розкривають багату історію краю.
- «Етнографія» – етнографічна експозиція, у якій відтворена хата-садиба XIX століття з автентичними предметами побуту, знаряддями праці та народними ремеслами, що дає уявлення про життя наших предків.
- «Мистецтво Ківерцівщини» – це виставка, де представлені роботи місцевих художників, майстрів різьблення по дереву, вишивальниць та інших народних умільців.
- «Природа Ківерцівщини» – рослинний і тваринний світ Ківерцівщини представлений у природничій експозиції, де можна побачити опудала тварин, гербарії та інші цікаві експонати.

Працівниками музею регулярно проводяться тематичні виставки присвячені знаменним датам, видатним людям краю, народним традиціям тощо. Для школярів, студентів, туристів та інших груп відвідувачів музею організовуються екскурсії. Популярністю користуються різноманітні майстер-класи з народних ремесел, декоративно-ужиткового мистецтва та інших напрямків діяльності музею [53].

У 2020 р. в контексті адміністративно-територіальної реформи після створення Ківерцівської громади музей передали з районного підпорядкування до управління територіальної громади. За результатами відкритого конкурсу музейний заклад очолила Оксана Сущук, яка мала значний досвід роботи у музейній галузі, науковий ступінь, авторські праці, участь у державних дослідницьких проєктах, зокрема вела «Книгу

Скорботи». Один із перших реалізованих музеєм проєктів – це виставка про колишнє єврейське містечко, яке існувало на Західній Україні з кінця XVIII століття до 1942 року, Трохимбрід (Софіївка). Містечко розташовувалося на території Волині і у 1942 році німецькі нацисти знищили його разом з усім населенням. Виставка стала спробою осмислення історичних подій Другої світової війни та сприяла відновленню співпраці з Національним природним парком «Цуманська пуща», документалістами та дослідниками. Ківерцівським краєзнавчим музеєм було ініційовано цілий ряд спільних заходів, таких як навчальні експедиції, формування баз даних, дослідницькі проєкти, зокрема з вивчення локальної етнічної структури та теми Голокосту [54].

Після 24 лютого 2022 року, виконуючи норми українського законодавства щодо евакуації культурної спадщини, музей почав підготовку до евакуації експонатів: було закуплено пакувальні матеріали, оновлено протипожежне обладнання, провели роботу із захисту вікон приміщення музею. У цій роботі велику підтримку надали партнери, а саме Центр порятунку культурної спадщини у Львові, «Центр студій політики пам'яті та публічної історії «Мнемоніка». У співпраці з музеєм Берлін-Карлсгорст вдалося закупити обладнання для зацифрування фондів. Розпочалась системна робота з цифровими колекціями: їхнє збереження, опис, інтеграція у відкриті платформи для Центру студій політики пам'яті та публічної історії «Мнемоніка». За допомогою німецьких партнерів зі школи міста Шарлоттенбург, які надали благодійну допомогу, у Ківерцівському краєзнавчому музеї відремонтували підлогу, зробили косметичний ремонт, створили кімнату взаєморозуміння та діалогу. А за допомогою іще одних благодійників реалізували проєкт «Memory Savers» – у його межах музей мав можливість профінансувати одне робоче місце в установі. Він діяв за підтримки німецького Фонду EVZ та ініціативи SUCHO [54].

У 2024 році Ківерцівський краєзнавчий музей у партнерстві з громадською організацією «Українське товариство охорони пам'яток та історії культури» та Ківерцівською районною організацією Червоного

Хреста реалізував один із наймасштабніших проєктів – «МузГанок». Грантодавцями проєкту є Державний німецький фонд «Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє», а «МузГанок» діятиме у громаді з вересня 2024 до вересня 2026 року. У межах цього проєкту на території музею відновили задній двір, де проводяться різноманітні музейні заходи, облаштували сходи, паркан, встановили ворота та відеонагляд. Такий простір було задумано як «третє місце» для громади: зона для відпочинку, навчання, діалогу. Цільовою аудиторією третіх місць є молодь, ветерани та ветеранки, науковці, молодіжні організації, підприємці. Тобто, це місце де можна генерувати ідеї та втілювати їх, проводити заходи, грати ігри, дивитися фільми та відпочити. Зазначимо, що локація є безплатною. У дворі музею облаштовується кінотеатр просто неба, танцмайданчик, екоініціативи, кафе, для якого учасники майстер-класів власноруч розписували подушечки та зону для йоги. У двох навчальних закладах міста Ківерці музейники створили куточки, де учні зможуть відпочити від гаджетів, під назвою «Класна пауза». Також були реалізовані такі мікропроєкти як екологічні кампанії; проведення інформаційної роботи щодо стерилізації тварин у співпраці з місцевим прихистком для тварин; літній табір у партнерстві з «Цуманською пущею»; різноманітні волонтерські ініціативи та інформаційні проєкти [55].

Ківерцівський краєзнавчий музей став учасником програми «Docudays UA» та заснував при музеї кіноклуб «Відкриваємо нові горизонти». Кіноклуб займався показом документальних фільмів і це стало мобільним форматом спілкування з громадами, колективами сільських шкіл, вимушеними переселенцями та людьми, які пережили травматичний досвід. Тематика кінофільмів дуже різноманітна – від війни, Майдану, української мови – до захисту прав людини. Завдяки цьому проєкту музей став не тільки місцем для спільного перегляду кінострічок, а й осередком діалогу про побачене, місцем, де зберігається пам'ять поколінь. 1 квітня 2023 року кіноклуб «Відкриваємо нові горизонти» при Ківерцівському краєзнавчому музеї розпочав новий проєкт «Спільне волонтерство – спільна перемога!»,

спрямований на підвищення видимості та значення волонтерів та волонтерських організацій Ківерцівської громаді. Метою проєкту стало висвітлення постійної та нелегкої праці волонтерів, які розпочали свою діяльність за покликанням власної душі та завжди готові допомогти тим, хто цього потребує. Волонтером може стати кожен та кожна, хто прагне зробити внесок у перемогу України [56].

Ще одним прикладом місцевого музею нашого краю, що відкриває нові можливості сучасної музейної роботи є «Музей у русі» – культурний проєкт Боратинської територіальної громади. Цей захід організовано відділом культури та молодіжної політики Боратинської сільської ради в межах грантової програми «Згуртованість через культуру», яка впроваджується Українським культурним фондом та фінансується Швейцарсько-українським проєктом «Згуртованість та регіональний розвиток України», UCORD, що втілюється за підтримки Швейцарії компанією NIRAS Sweden AB. У музеї працює виставка сучасного мистецтва та експозиції, які подорожують районами області, представляються у Боратинській громаді та на інших майданчиках, зокрема і на обласному рівні. 10 листопада цього року проєкт був представлений для військовослужбовців у селі Новостав: відбулася виставка «Музей у русі», яку відвідали військовослужбовці, що проходять реабілітацію у медичних закладах області. Учасники мали можливість ближче познайомитися з культурною спадщиною та творчістю майстрів Боратинської громади. «Музей у русі» представив експозиції на сценічній платформі Волинського академічного обласного театру ляльок, де їх оглянули не лише лучани, а й гості з різних населених пунктів Волині. Необхідно зазначити, що цей проєкт використовує новітні підходи до музейної комунікації та вартий ширшого вивчення і опису в науковому середовищі [57].

Місцевим (сільським) музеєм є Клуб-Музей історії села та Волинського бджільництва, який працює у селі Баїв Луцького району. Його завідувач Іван Душак очолює організацію бджільників на Волині. Саме він зібрав усі наявні у музеї експонати. Приміщення, у якому розташовано музейний заклад, селяни почали будувати ще у 1949 році з саману – будівельного

стінового матеріалу, що являє собою невипалену цеглу із суміші глини, соломи та піску. Біля музею поставили пам'ятник бджілці-трудівниці. Клуб-музей має три кімнати, у першій з яких зібрані історичні пам'ятки села Баїв, у другій презентуються альбоми, у яких написана Іваном Душаком історія села, а у третій – музей бджільництва. У музеї зберігається понад 2,5 тисяч експонатів, кожен з яких має свою історію. Окрім того, завідувач музею має талант до малювання, зразки його творчості можна побачити у кімнаті бджільництва [58].

Комунальний заклад «Центр культури «Княгининок» створено за рішенням Луцької міської ради від 17.12.2020 № 1/20 «Про реорганізацію сільських рад шляхом приєднання до Луцької міської ради». Статут закладу затверджено Рішенням Луцької міської ради від 27.10.2021 р № 20/30. Основним напрямком діяльності комунального закладу є формування та задоволення культурних потреб та суспільних інтересів громадян Луцької міської територіальної громади, залучення творчих та інтелектуальних ресурсів місцевої громади з метою популяризації української культури, створення якісного мистецького продукту та простору соціальної самореалізації мешканців сіл громади. Комунальний заклад «Центр культури «Княгининок» у своєму складі має: історичний музей села Княгининок, сім будинків культури (селище Рокині, село Жидичин, село Боголюбів, село Забороль, село Шепель, село Сьомаки, село Прилуцьке); п'ять клубів (село Брище, село Сирники, село Милуші, село Озерце, село Іванчиці). Центром культури у Княгининку здійснюється підтримка та збереження осередків народних художніх промислів, сприяння діяльності творчих колективів, гуртків, студій, любительських об'єднань та клубів за інтересами тощо. Центр займається розвитком міжрегіонального співробітництва за допомогою впровадження креативних кластерів та культурних маршрутів. Тут створені гарні умови для індивідуальної та колективної народної творчості різних жанрів, організовуються культурно-масові, пізнавально-розважальні, художньо-естетичні заходи, реалізуються нові форми організації дозвілля, нові моделі культурного обслуговування громадян та інше [59].

З 2017 року за ініціативи майстра народних ремесел Андрія Бондарука у Центрі культури Княгининку було створено історичний музей, де діє експозиція «Іграшки Лесиноного краю. Традиційні народні іграшки Волині та Волинського Полісся». У ній представлено:

- українські народні іграшки та знаряддя традиційних дитячих ігор, характерні для регіону;
- старовинні фотографії дітей та їх ігор XIX – першої половини XX століття;
- сучасні картини, тематикою яких є побут та ігри дітей в давнину;
- повномасштабні копії традиційних волинських іграшок за графічними зображеннями та усними описами [60].

Завдяки партнерській програмі «Культура. Туризм. Регіони» Українського культурного фонду та Державного агентства розвитку туризму України, а також за сприяння Департаменту культури Луцької міської ради реалізовано проєкт, за концепцією якого, кожна іграшка з деревини виготовлена в трьох екземплярах. Одна з них записана до основного фонду та експонується під склом, інші дві внесені до допоміжного фонду. Іграшка, яка виставляється, оброблена екологічно безпечним лаком, призначеним для покриття дитячих іграшок та стійким до дії антисептиків. У рамках проєкту виготовлено понад 100 найменувань дерев'яних та керамічних забавок, описано близько 10 народних ігор. Колекцію із сотні народних іграшок свого часу вирішили об'єднати навколо імені видатної родини Косачів, щоб отримати на нього фінансування. До обласного переліку Національної культурної спадщини внесено два елементи нематеріальної культурної спадщини – це вишивка «занизування» (с. Рокині) та «Дерев'яна іграшка Волині та Волинського Полісся» (с.Княгининок).

Натхненником експозиції є майстер народних ремесел, історик, популяризатор народного мистецтва Андрій Бондарук (село Княгининок), який вважає, що «народна іграшка є це частиною української етнокультури, яку було знищено більшовиками в XX столітті. Ця традиція йде з глибини

віків й дуже важливо її зберегти, особливо зараз, в час війни». До роботи над експозицією долучилися Іван Сидорук (місто Ковель) – заслужений діяч культури України, майстер дерев'яної іграшки, Юлія Жолубак (село Кульчин) – волинська керамістка, художниця, окрім реалізації в сучасному гончарстві, досліджує теми традиційної глиняної іграшки та кераміки села Кульчин. Нещодавно до діючої експозиції «Іграшки Лесиного краю» долучили нову – водяний млинок, традиційний не лише для України, а й поширена на всій території Європи іграшка. Концепція проекту також обумовлює, що ті забавки, які не можливо продемонструвати в умовах експозиції, презентуватимуть на ютуб-каналі Музею села Княгининок. Біля експонатів встановлені таблички шрифтом Брайля для незрячих людей, написи продубльовані трьома мовами: українською, англійською та польською. Відвідувачі можуть взяти іграшки в руки, відчутти їх на дотик, почути їхнє звучання. Крім того, біля деяких іграшок є QR-коди, перейшовши за посиланням можна переглянути 15 відеороликів, де зобразили іграшки в дії.

З початком війни у Музеї зменшилась кількість відвідувачів, але водночас на державному рівні почали більше уваги приділяти цьому культурному надбанню. На майстеркласи до Андрія Бондарука, як на арттерапію, приходять військовослужбовці із госпіталю, їхні діти та переселенці, які приїждять на Волинь [61].

Авторка роботи вивчила матеріали ще одного музею-садиби, який є частиною Музейного простору Волині та належить до пам'яток історії національного значення. Музей-садиба Ігоря Стравінського в Устилузі не є самостійним державним музеєм, а має статус національного значення і діє як філія обласного об'єднання музеїв, але його діяльність координується на державному рівні. Це – меморіальний музей, розташований у садибі, яку спроектував сам композитор. На другому поверсі він мав творчу майстерню. Тут він жив з сім'єю щоліта з 1907-го до 1914-го року. Дворянська сім'я мала можливість осінь та зиму проводити на курортах Швейцарії, а літо в Устилузі. Саме в устилузькому маєтку композитор створив 17 найкращих своїх творів.

Митець називав містечко Устилуг куточком раю для творчості. Музей відкрився після тривалої реставрації у 2013 році, завдяки якій було відновлено оригінальний вигляд будівлі. Музейний заклад пропонує експозицію, присвячену життю та творчості Ігоря Стравінського, яка включає особисті речі родини Стравінських, фотографії та факсимільне видання рукопису «Весна священна», меблі початку ХХ століття. Другий поверх будинку відведено Устилузькій школі мистецтв. Тут навчається понад 100 дітей із трьох сусідніх громад у класах бандури, фортепіано, сольного співу та духових інструментів [62].

Після Першої світової війни родина композитора переїхала жити в інше місце. У будинку жили різні люди і він зазнав багато перебудов. Також змінювалась і переплановувалась територія навколо садиби. У 1990 році відкрилась перша музейна експозиція, але приміщення потребувало реставрації та ремонту. В процесі перебудови змінювалися експонати, науковці відтворили родовід Стравінських, додали багато інших матеріалів. У 80-х роках минулого століття в будинку розмістили гуртожиток для робітників, тому садиба Стравінських була в дуже занедбаному стані. Тільки у 2012 році за дорученням Кабінету Міністрів України почали реставрацію приміщення. Реконструкція обійшлася держбюджету майже у 4 мільйони гривень. За рік, у вересні 2013 року, відбулось урочисте відкриття музею. Серед експонатів відвідувачі музею можуть побачити альбом малюнків про Україну батька композитора Федора Стравінського; фотографії родини Стравінських; малюнки авторства самого композитора; листи старшого сина композитора Федора; рояль Векег кінця ХІХ століття, факсимільне видання рукопису Ігоря Стравінського «Весна священна» британського видавництва. Кожного року музей-садибу Стравінських відвідує в середньому від трьох до чотирьох тисяч туристів. Тепер музей-садиба Ігоря Стравінського в Устилузі має стати привабливим туристичним об'єктом, бо й донині його не минали шанувальники творчості великого майстра. Такий музей – ще одна можливість ствердити Україну у світі.

На Волині з 1994 року проводиться міжнародний фестиваль класичної музики «Стравінський і Україна». Це єдиний на Волині фестиваль, який пропагує саме класичну музику у всіх її жанрах та стилях. У травні 2013 року відбувся вже десятий такий фестиваль. Головна його мета – популяризація творчості Ігоря Стравінського та вивчення його зв'язків з Україною, а також популяризація кращих зразків світової та української музичної класики [63].

4.3. Звіти про роботу Волинського краєзнавчого музею за період повномасштабної російсько-української війни (2022 – 2024 рр.)

Культурна сфера є складовою частиною культурно-освітнього комплексу, а утвердження культурної самобутності є основним елементом незалежності та національного розвитку. Управлінська діяльність у сфері культури та її закладів, зокрема музеїв, здійснюється системою органів виконавчої влади, кожен з яких реалізує свою компетенцію на окремих ділянках культурного будівництва. Волинський краєзнавчий музей є суб'єктом і має спеціальні повноваження здійснювати та впроваджувати державну політику у соціокультурній сфері відповідного рівня. Волинський краєзнавчий музей від початку його створення має багаторічну історію, утвердження культурно-освітньої, наукової та популяризаторської діяльності на Волині в умовах відкритого збройного протистояння росії проти України [64, С. 5 – 15].

Станом на 2022 рік працівники Волинського краєзнавчого музею та його філії – Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки із сектором – Музеєм «Лісової пісні» в ур. Нечимне, та відділів – Музею волинської ікони, Художнього музею, Музею історії Луцького братства, Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського продовжували науково-дослідницьку, культурно-освітню, експозиційну, фондову, виставкову та реставраційну роботу, комплектування музейних зібрань та популяризацію історико-культурної спадщини Волині, її природи, історії, матеріальної та духовної культури.

У роботу музею свої корективи внесла російсько-українська війна, яка розпочалася 24 лютого 2022 року. В умовах воєнного часу було знято повністю стаціонарні експозиції у Музеї волинської ікони, Художньому музеї, частково у Волинському краєзнавчому музеї (відділ давньої історії) та Затурцівському меморіальному музеї В'ячеслава Липинського. Експонати було евакуйовано – переміщено у фондосховища.

Волинський краєзнавчий музей, його відділи та філія з 24 лютого певний період не працювали для відвідувачів, зокрема: до 5 квітня – Волинський краєзнавчий музей; до 10 квітня – Музей історії Луцького братства; до 18 травня – Художній музей; до 20 травня – Музей волинської ікони; до 20 липня – Затурцівський меморіальний музей В'ячеслава Липинського. Музеї відновили роботу з урахуванням необхідних заходів безпеки, зокрема, було підготовлено у підвальному приміщенні укриття. З початком російського вторгнення співробітники музею певний період перебували у просторі. Все це призвело як до зменшення кількості відвідувачів, нових виставок, науково-освітніх заходів, зароблених коштів, так і до пошуку нових форм музейної роботи, більшого використання віртуальних засобів комунікації з відвідувачами, впровадження інноваційних технологій у діяльність музею, підвищення фахового рівня наукових співробітників за рахунок участі у різного роду онлайн навчаннях (семінарах, тренінгах, вебінарах, ін.). Було завершено виконання грантового проєкту «Музеї прикордоння – простір для інтеркультурного діалогу» у партнерстві з Волинською обласною радою, регіональним музеєм у Стальовій Волі (Польща), ГО «Центр регіональних ініціатив Волині», що реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу у рамках програми транскордонного співробітництва Польща – Білорусь – Україна 2014 – 2020 рр.

В рамках проєкту було створено новий веб-сайт Волинського краєзнавчого музею і регіонального музею у Стальовій Волі, створено промоційні фільми про музеї-партнери, проведено ремонт виставкового залу і відкрито виставку «Музей для всіх. Порцеляна». Проведено навчання (семінари, тренінги), екскурсії працівників музеїв-партнерів з питань

доступності музеїв для людей з інвалідністю. Музей отримав нові можливості співпраці у світлі Програми транскордонного співробітництва INTERREG NEXT Польща – Україна 2021 – 2027.

У наукових збірниках, виданих у 2022 році Волинським краєзнавчим музеєм та спільно з іншими установами, організаціями і товариствами опубліковано близько 100 статей наукових співробітників музею. Ряд статей було підготовлено для сайту Волинського краєзнавчого музею, в тому числі: «Реекспозиція меморіальних будинків Косачів», про колекції іконопису Музею волинської ікони та Холмську чудотворну ікону Богородиці.

Упродовж 2022 року до фондів Волинського краєзнавчого музею надійшло 3092 музейних предметів, з них 1562 – основного фонду, 1751 – науково-допоміжного, 936 предметів прийнято на тимчасове зберігання. Музейні фонди поповнилися багатьма цікавими матеріалами та комплексами, серед яких: археологічні пам'ятки, конверти, марки, картки пошти України зі спецпогашенням першого дня на тему подій російсько-української війни, колекції документів: з Володимир-Волинського римо-католицького костелу кінця XIX – початку XX ст.; з архіву художника Карела Якубека.

Протягом 2022 року Волинський краєзнавчий музей брав участь у різного роду акціях, благодійних заходах на підтримку Збройних Сил України, зокрема: акції «Малюнок для захисників» зі збору та відправці українським воїнам дитячих малюнків та листів; благодійного марафону «Разом переможемо»; благодійного вечора української музики у Музейному дворіку зі збору коштів для ЗСУ; тематичної фотосесії в історичних костюмах у Музейному дворіку, в рамках благодійного волонтерського проєкту «Медіа-кава» та інші. Працівники Музею долучилися до реалізації проєкту співпраці з Самообороною Волині «Замаскуй армію», займалися плетінням маскувальних сіток, формуванням продуктових наборів для ЗСУ та передачею їх у волонтерський штаб «Ангар» та Штаб національного спротиву. Працівники музею включилися в акцію «Тепла іграшка» та марафону колядок для підтримки дітей з онкологією спільно з Фондом боротьби з раком [65].

З 2023 року, за час військових дій чинним трендом стало збереження музейних колекцій через їх оцифрування. З метою вдосконалення фахового рівня, професійної кваліфікації та обміну досвідом проведено обласний семінар-практикум для музейних працівників на тему «Оцифрування музейної колекції: завдання, принципи, можливості». Надано основні рекомендації щодо впровадження «Реєстру Музейного фонду України». Робота музею велася з урахуванням необхідних заходів безпеки. У цих складних умовах Волинський краєзнавчий музей, його відділи та філія продовжували працювати, використовуючи альтернативні, інноваційні форми роботи з відвідувачами, пропонуючи широкий спектр послуг.

Волинський краєзнавчий музей у рамках гуманітарної допомоги від Центру допомоги мистецтву України в Німеччині та Асоціації музеїв Німеччини при посередництві голови Західноукраїнської спілки музеїв Ігоря Тимця одержав матеріали для убезпечення музейних предметів від можливих пошкоджень і втрат та забезпечення роботи музею в умовах воєнного стану.

Волинський краєзнавчий музей у цьому році брав участь у різного роду акціях, благодійних заходах на підтримку Збройних Сил України. Упродовж календарного року у музеї проводився збір коштів на потреби ЗСУ; закупівля матеріалів і плетіння маскувальних сіток; збір продуктів (шоколад) для формування Волинського сухпайка, подарункових наборів для воїнів Збройних Сил України. Так, зокрема на кошти, зібрані працівниками Волинського краєзнавчого музею, його відділів та філії було закуплено дрон, вартістю 70 тис. грн., який передано на передову бійцям на Лимансько-Куп'янському напрямку; до Дня захисника України було передано подарункові набори (кава, солодоці, мед, чай та ін.) для бійців; зібрано кошти: для Волонтерського штабу «Ангар» (8 тис. грн.); для бійця Михайла Вашети (колишнього співробітника ВКМ) і його побратимів – зібрано кошти в сумі 11 тис. грн., на які закуплено потрібне бійцям на фронті обладнання (13 паяльників та 26 балонів).

Працівники Музею брали участь у роботі волонтерського штабу з надання гуманітарної допомоги вимушено переміщеним особам при Луцькій

міській раді. У Волинському краєзнавчому музеї, його відділах і філії запроваджено безкоштовне відвідування для військовослужбовців, їх сімей та для вимушено переміщених осіб; проводяться благодійні культурно-мистецькі заходи [66].

Протягом 2024 року у Волинському краєзнавчому музеї було проведено обласний семінар-практикум «Російсько-українська війна та політика пам'яті: меморіалізація та музеєфікація» для директорів та наукових співробітників музейних закладів області. У Волинському краєзнавчому музеї, його відділах та філії для убезпечення музейних колекцій від можливих втрат і руйнувань найбільш цінні музейні предмети переміщено у фондосховища, знято частину стаціонарних експозицій. Однак, музеї продовжували працювати для забезпечення культурних потреб населення, використовуючи іноваційні, альтернативні форми роботи з відвідувачами. Як у попередні два роки, так і тепер велось оцифрування музейних колекцій.

У результаті співпраці з військовими волонтерами, Волинським обласним управлінням національної поліції України у процесі створення виставки «Україна. Війна за незалежність» фонди музею поповнилися експонатами за темою. Впродовж 2024 року для убезпечення від можливих руйнувань музейних колекцій продовжено роботу по вилученню з експозиційних розділів давньої та новітньої історії Волині найбільш раритетних музейних предметів, що мають історичну та культурну цінність. Зокрема, переміщено у відповідні сховища: експонати з розділу експозиції «Друга світова війна». 16 червня 2024 року було відкрито оновлену експозицію давньої історії Волині з максимальним обмеженням щодо використання раритетних предметів з основного фонду.

Співробітники музею протягом року долучалися до волонтерської діяльності самостійно та підтримуючи ініціативи громад. Упродовж згаданого періоду в Музеї проводився збір коштів на потреби ЗСУ. Так, зокрема на кошти, зібрані працівниками Волинського краєзнавчого музею, його відділів та філії, було закуплено дрон, вартістю 78 тис. грн., який передано бійцям на передову.

Працівники Музею брали участь у роботі волонтерського штабу з надання гуманітарної допомоги вимушено переміщеним особам при Луцькій міській раді. Впродовж 2024 року ВКМ співпрацював з благодійними організаціями та меценатами. Так, Фонд «Tsal Kaplun Foundation (США)» для Волинського краєзнавчого музею придбав інтерактивну панель для ознайомлення відвідувачів з цифровим онлайн атласом «Shoah Atlas Map Ukraine». Волинське обласне ветеранське громадсько-культурне товариство «Холмщина» спільно з Волинським краєзнавчим музеєм організувало відкриття виставки «Холмщина у пам'яті поколінь» (9 вересня 2024 року). 8 березня 2024 року у Волинському краєзнавчому музеї відкрита виставка «Полк Азов – янголи Маріуполя», яка була присвячена захисникам міста Маріуполь від російської агресії. 26 серпня і 25 листопада спільно з військовослужбовцями 33 окремої механізованої бригади ЗСУ у Волинському краєзнавчому музеї проведено нагородження членів родин загиблих військовослужбовців з Волині. 21 квітня 2024 року спільно з Луцькою міською організацією Червоного Хреста України для родин захисників прочитана лекція «Історія глиняного посуду від найдавніших часів» та проведено майстер-клас з виготовлення глиняного посуду [67].

Отже, за науковою класифікацією музеїв, що остаточно сформулювалася у другій половині ХХ століття, бдується мережа музейних закладів України, які різняться за профілем, а від профільного призначення залежить зміст наукових досліджень, тематика експозицій, склад колекцій. У теперішній час з'явилися нові форми музейних просторів і музеї поділяються на муніципальні, приватні, церковні, але залишається усталеною класифікація щодо законодавства і поділ на державні та недержавні. Є поняття відомчі музеї, які належать до відповідних міністерств та відомств і фінансуються як з державного бюджету, так і за допомогою своїх власників. На громадські музеї поширюється науково-методичне керівництво державних музеїв. Приватні музеї демонструють зібрання, власниками яких є приватні особи. Регіональні та місцеві музеї є культурно-освітніми та науково-дослідними центрами, що зберігають культурно-освітні традиції регіону, міста, села,

допомагають формувати та підтримувати в соціумі відчуття ідентичності громади.

Найдавнішим музеєм Волині є Волинський краєзнавчий музей з його філією та відділами, який діє з червня 1929 року в Луцьку. У теперішній час він носить назву Комунальний заклад «Волинський краєзнавчий музей» Волинської області, який діє згідно положень Статуту і є неприбутковою організацією, має відповідні джерела фінансування. У рамках міжнародної співпраці Волинський краєзнавчий музей реалізує грантові програми. Після 24 лютого 2022 року музей, виконуючи норми українського законодавства щодо евакуації культурної спадщини, активно втілював у своїй діяльності правові норми та новітні підходи до музейної комунікації.

У діяльність всіх музеїв України, в тому числі і Волині, свої корективи внесла расойсько-українська війна. Музеї перебудовували свою роботу та діяльність, зважаючи на умови воєнного стану, зокрема експонати було евакуйовано – переміщено у фондосховища. Певний період музеї Волині та Луцька не працювали для відвідувачів, деякі музеї просто перебували у простої, що зменшило кількість відвідувачів та призвело до пошуку нових форм музейної роботи. Застосовувалися нові форми діяльності, зокрема впровадження інноваційних технологій, підвищення фахового рівня наукових співробітників за рахунок онлайн навчання, виконувалися грантові проєкти, створено новий веб-сайт. Протягом означеного періоду повномасштабного вторгнення музейні фонди поповнювалися цікавими матеріалами, музеї брали участь у різного роду акціях та благодійних заходах на підтримку Збройних Сил України.

Висновки

Відповідно до поставленої мети та завдань ми прийшли до наступних висновків щодо досліджуваної проблематики. Національна музейна політика – це сукупність основних напрямів і засад діяльності держави і суспільства в галузі музейної справи. Основними напрямами національної музейної політики є:

- збереження та державна підтримка Музейного фонду України;
- повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами;
- забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності музеїв;
- сприяння формуванню сучасної інфраструктури музейної справи;
- підтримка і розвиток мережі музеїв;
- забезпечення підготовки та підвищення фахової кваліфікації музейних кадрів, їх правовий і соціальний захист;
- бюджетне фінансування (у тому числі на дольових засадах) і пріоритетне матеріально-технічне забезпечення розробки і реалізації державних, регіональних і місцевих програм розвитку музейної справи;
- забезпечення охорони музеїв;
- підтримка фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних з музейною справою;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі музейної справи.

Проблеми дослідження національної політики України у процесі діяльності музеїв та музейної справи є об'єктом наукової рефлексії як вітчизняних так і зарубіжних дослідників. Вони досліджували музеї як велику сукупну сутність, збереження культурної спадщини через музейні предмети та музейні колекції. Аналізували напрямки державної політики держави і суспільства, основні її засади, що включають фінансування, розвиток інфраструктури, підготовку кадрів, охорону фондів, а також сприяння міжнародному співробітництву. Музейна діяльність будувалася через

реалізацію державних, регіональних та місцевих програм. Науковцями-дослідниками проведена класифікація музеїв згідно їх підпорядкування: державні музеї підпорядковані Кабінету Міністрів України, відомчі – системи окремих міністерств та відомств, муніципальні перебувають у комунальній власності, приватні належать приватним особам або організаціям.

Напрацьовано відповідну термінологію та понятійний апарат, що дозволяє розкрити більш повно та точно ключові поняття еволюційності музейної діяльності в Україні та формують певну теорію, до якої він залучається. Зокрема, до понятійного апарату приєднано дефініції, що відображають процеси взаємодії музею та установ і організацій, які співпрацюють між собою за різного роду проєктами, пов'язаними із повномасштабною війною росії проти України.

Широкі повноваження музеїв, музейної справи, національної музейної політики України чітко визначено та закріплено у нормативно-правових актах, які регулюють статус суб'єктів музейної діяльності у мирний час та у період дії воєнного стану у зв'язку з повномасштабною агресією росії проти України. Держава гарантує захист майнових прав музеїв усіх форм власності. Музеї, що перебувають у державній чи комунальній власності, не підлягають приватизації. Пріоритетами державної політики у сфері культури є розвиток культури української нації та національних спільнот, інноваційний та комунікаційний потенціал напрямку музейної діяльності, згідно чинного законодавства, зокрема Закону «Про культуру». Питання захисту культурних цінностей в Україні регулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану», Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території». Проблемні питання у сфері культури в умовах воєнного стану та повоєнної політики курує Міністерство культури України.

Міністерство культури України реалізує національну музейну діяльність та проводить політику через бюджетне фінансування, матеріально-технічне забезпечення, реалізацію державних, регіональних програм розвитку музейної справи. Музей здійснює свою діяльність на підставі Статуту або Положення,

де чітко окреслено надходження коштів до музею та їх використання, порядок його реорганізації та ліквідації. Також відомче міністерство здійснює координацію робіт з об'єднання музеїв у єдину інформаційну систему, контроль за діяльністю музеїв, заснованих на державній та комунальній власності, забезпечує державну підтримку, облік і збереження Музейного фонду України тощо. Зібрання музеїв держава об'єднує у державний фонд, зобов'язуючись підтримувати авторитет музею, модернізуючи музеї у світлі сучасних глобалізаційних викликів.

Щодо зв'язків з громадськістю, як особливого виду комунікацій, що присутні у діяльності музеїв за регіональною та місцевою ознакою, існує різноманітна сукупність прийомів та засобів. Сюди слід віднести укладання договорів та меморандумів про співпрацю між навчально-науковими закладами, благодійними організаціями та фондами, громадськими організаціями, військовими адміністраціями у період воєнного стану з однієї сторони та музеями з іншої. Укладення таких комунікацій дозволяє на основі залучення сучасних інформаційно-комунікаційних технологій неабияк зміцнити партнерські взаємозв'язки для проведення спільних заходів, інформаційного обміну та консультування, проведення культурно-дозвілевих заходів для формування та зміцнення іміджу установ. Дбаючи про свою подальшу репутацію та встановлення чіткого контакту музей – відвідувач, Волинський краєзнавчий музей активно проводить комунікативну роботу в частині підписання конкретних угод для взаємообумовленого нового ринкового іміджу.

За науковою класифікацією музеїв, що остаточно сформулювалася у другій половині XX століття, бдується мережа музейних закладів України, які різняться за профілем, а від профільного призначення залежить зміст наукових досліджень, тематика експозицій, склад колекцій. У теперішній час з'явилися нові форми музейних просторів і музеї поділяються на муніципальні, приватні, церковні, але залишається усталеною класифікація щодо законодавства і поділ на державні та недержавні. Є поняття відомчі музеї, які належать до відповідних міністерств та відомств і фінансуються як з

державного бюджету, так і за допомогою своїх власників. На громадські музеї поширюється науково-методичне керівництво державних музеїв. Приватні музеї демонструють зібрання, власниками яких є приватні особи. Регіональні та місцеві музеї є культурно-освітніми та науково-дослідними центрами, що зберігають культурно-освітні традиції регіону, міста, села, допомагають формувати та підтримувати в соціумі відчуття ідентичності громади.

Найдавнішим музеєм Волині є Волинський краєзнавчий музей з його філією та відділами, який діє з червня 1929 року в Луцьку. У теперішній час він носить назву Комунальний заклад «Волинський краєзнавчий музей» Волинської області, який діє згідно положень Статуту і є неприбутковою організацією, має відповідні джерела фінансування. У рамках міжнародної співпраці Волинський краєзнавчий музей реалізує грантові програми. Після 24 лютого 2022 року музей, виконуючи норми українського законодавства щодо евакуації культурної спадщини, активно втілював у своїй діяльності правові норми та новітні підходи до музейної комунікації.

У діяльність всіх музеїв України, в тому числі і Волині, свої корективи внесла расойсько-українська війна. Музеї перебудовували свою роботу та діяльність, зважаючи на умови воєнного стану, зокрема експонати було евакуйовано – переміщено у фондосховища. Певний період музеї Волині та Луцька не працювали для відвідувачів, деякі музеї просто перебували у простої, що зменшило кількість відвідувачів та призвело до пошуку нових форм музейної роботи. Застосовувалися нові форми діяльності, зокрема впровадження інноваційних технологій, підвищення фахового рівня наукових співробітників за рахунок онлайн навчання, виконувалися грантові проєкти, створено новий веб-сайт. Протягом означеного періоду повномасштабного вторгнення музейні фонди поповнювалися цікавими матеріалами, музеї брали участь у різного роду акціях та благодійних заходах на підтримку Збройних Сил України.

Список використаних джерел

1. Вайдахер Ф. Загальне музеологія: Посібник. Перекл. з нім. В.Лозинський, О. Лянг, Х. Назаркевич. Львів: «Літопис», 2005. 632 с.
2. Котлер Н., Котлер Ф., Котлер В. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів/пер. з англ. Т.Олійник, Т.Пирогова, С.Рябчук. Р.Свято. К.: ВД «Стилос», 2010. 528 с.
3. Піскова Е.М., Федорова Л.Д. Музейна справа в Україні. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2010. 728 с.
4. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р. №249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Р. Маньковська. Музеологія як наукова галузь: сучасний дискурс та проблема теоретичного інтегрування. Київ. Краєзнавство, 2009. № 3 – 4. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Mankovska_Ruslana/Muzeolohiia_iak_naukova_haluz_suchasnyi_dyskurs_ta_problema_teoretychnoho_intehruvannia.pdf
6. Бусленко Л. В., Іванців В. В. Музейна справа: Методичні рекомендації. – Луцьк, 2019. – 87 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/18363/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0.pdf>
7. Хомчин Тетяна. Музейна справа. THEU. URL: <https://kumlk.kpi.ua/arch/node/1325>
8. Історико-правовий аспект музейної справи в Україні URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11548/>
9. Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі. (Збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького). Випуск 11. Д.: АРТ-ПРЕС, 2009. 608 с. С. 139 – 145.

10. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство (На матеріалах музеїв Української РСР): Курс лекцій. Київ: Вища школа. Головне вид-во, 1980. 120 с.
11. Гайдай О. М. Музеєзнавство : навч. посіб. / О. М. Гайдай. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 212 с.
<https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/525/1/%D0%93%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%D0%B9%20%D0%9E.%20%D0%9C%D1%83%D0%B7%D0%B5%D1%94%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf>
12. Воробйова Н. П. Інновації в системі формування парадигми менеджменту. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія : Економіка та менеджмент. 2017. № 11. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Piir_2017_11_19.pdf
13. Музей як комунікативний та освітній простір: навч. посіб. П. В. Вербицька, Р. Е. Пасічник. Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2017. 229 с. С. 223 – 229. URL: <https://librarygo.lpnu.ua/?elbook=muzej-yak-komunikatyvnyj-ta-osvitnij-prostir>
14. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>
15. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 р. № 2778-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
16. Про охорону культурної спадщини: закон України від 08.06.2000 р. №1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
17. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18.03.2004 р. № 1626-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>
18. Про народні художні промисли: Закон України від 21.06.2001 р. № 2547-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2547-14#Text>

19. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» від 20.07.2000 р. № 1147 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text>
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України» від 03.11.2010 р. № 1007 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-2010-%D0%BF/stru>
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Музейний фонд України» від 23.04.2024 р. № 433 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2024-%D0%BF#Text>
22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій» від 30 жовтня 2013 р. № 841 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#Text>
23. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Інструкції з організації обліку музейних предметів» від 21.07.2016 р. № 580 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1129-16#Text>
24. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Методики планування заходів з евакуації» від 10.07.2017 № 579 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0938-17#Text>
25. Наказ Міністерства оборони України 23 березня 2017 року № 164 затвердив «Інструкцію про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17/stru?lang=en>
26. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку музеїв та заповідників, в яких зберігаються музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України» від 02.12.2021 р. № 1388 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1388-2021-%D0%BF#Text>
27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження Реєстру Музейного фонду

України» від 29.10.2025 р № 1389 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1389-2025-%D0%BF#Text>

28. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року. м. Гаага, 26 березня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text

29. Міністерство культури та інформаційної політики України. Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики. Інформаційна довідка від 01.07.2024 р.

URL: <https://kompkd.rada.gov.ua/uploads/documents/34981.pdf>

30. Маньковська Р. В. Докторська дисертація «Музейна справа України: теоретичні, практичні та антропологічні виміри історичного досвіду (1920-ті рр. — початок XXI століття)». Київ, 2017. 380 с.

31. Проект Концепції «Державної цільової програми розвитку музейної справи на період до 2018 року». URL: <http://mincult.kmu.gov.ua>

32. Пантелейчук І.В. Трансформація музею як соціокультурного інституту (XX – початок XXI століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 17.00.01. «Теорія та історія культури». Київський національний університет культури і мистецтв. К., 2006. 22 с.

33. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 24.05.2015 № 911-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-19#Text>

34. Меморандум про співпрацю і партнерство між Благодійною організацією «Благодійний фонд «Рокада» та Волинським краєзнавчим музеєм від 15 березня 2024 р. URL: <https://volynmuseum.com/>

35. Меморандум про співпрацю між Волинським краєзнавчим музеєм та Громадською організацією «Алгоритм дій» від 15 березня 2024 р. URL: <https://volynmuseum.com/>

36. Меморандум про співпрацю між Волинським краєзнавчим музеєм та Комунальним Підприємством «Центр розвитку туризму» від 5 вересня 2024 р. URL: <https://volynmuseum.com/>

37. Договір про співпрацю між Луцьким національним технічним університетом та Волинським краєзнавчим музеєм від 6 вересня 2024 р.
URL:<https://volynmuseum.com/>
38. Меморандум про співпрацю між Новописковською селищною військовою адміністрацією Старобільського району Луганської області та Волинським краєзнавчим музеєм від 27 вересня 2024 р.
URL:<https://volynmuseum.com/>
39. Меморандум про співпрацю між Волинським краєзнавчим музеєм та Комунальним закладом «Будинок вчителя Луцької міської ради» від 10 квітня 2025 р. URL:<https://volynmuseum.com/>
40. Маньковська Р. Сучасні музейні комунікації та перспективи їх розвитку. Краєзнавство. 2013. № 3. С. 75–84.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kraeznavstvo_2013_3_13
41. Стефанюк Г. В. Музеєзнавство: інструктивно-методичні матеріали, глосарій і самостійна робота. Навчальний посібник для студентів. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2024. 129 с. URL:
<https://kis.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/79/2025/03/stefaniuk-h.v.-muzeieznnavstvo.-navchalnyj-posibnyk.pdf>
42. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:<https://volynmuseum.com/>
43. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:
https://volynmuseum.com/about-cooperation/grantoviy_proekt_kolo_chasu_multimediyna_podoroj_spadschinoyu_u_volinskomu_kraez/
44. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:
https://volynmuseum.com/about-cooperation/grantoviy_proekt_mistetstvo_obednue_shedevri_hudojnogo_muzeyu_v_novomu_vimiri/
45. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:
<https://volynmuseum.com/about->

[cooperation/grantoviy_proekt_muze_prikordonnya_prostir_dlya_interkulturnogo_dialogu/](#)

46. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:

https://volynmuseum.com/about-cooperation/grantoviy_proekt_muzeyniy_dvorik/

47. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:

https://volynmuseum.com/about-cooperation/kolorit_prikordonnogo_polissya_u_tvorchosti_yu_i_krashevskogo/

48. Сайт Волинського краєзнавчого музею URL:

[https://volynmuseum.com/department/zaturtsy_vyacheslav_lypynsky_memorial_mu
seum](https://volynmuseum.com/department/zaturtsy_vyacheslav_lypynsky_memorial_museum)

49. Затурці. Садба-музей Липинських та костьол URL:

<https://ukrainaincognita.com/mista/zaturtsi-sadyba-muzey-lypynskykh-ta-kostol>

50. Колодязне. Музей Лесі Українки. URL:

<https://ukrainaincognita.com/mista/kolodiazhne-muzey-lesi-ukrainky>

51. У Колодязному розпочали новий проєкт. 12.07.2024. URL:

https://volynmuseum.com/news:u_kolodyajnomu_rozpochali_noviy_proekt

52. У Колодязному відбувся фестиваль «Літо в садбі Косачів». 30.06.2025.

URL:[https://volynmuseum.com/news:u_kolodyajnomu_vidbuvsya_festival_lito_v_s
adibi_kosachiv](https://volynmuseum.com/news:u_kolodyajnomu_vidbuvsya_festival_lito_v_s_adibi_kosachiv)

53. Сайт Ківерцівської районної ради. URL:

<https://kivrada.gov.ua/kivercivskij-kraeznavchij-muzej-13-41-58-04-01-2021/>

54. Як змінювався Ківерцівський краєзнавчий музей під керівництвом

Оксани Сушук 02.07. 2025. URL:

[https://kivertsi.rayon.in.ua/news/817935-2020-2025-istoriya-transformatsii-
kivertsivskogo-muzeyu-pid-kerivnitstvom-oksani-sushchuk](https://kivertsi.rayon.in.ua/news/817935-2020-2025-istoriya-transformatsii-kivertsivskogo-muzeyu-pid-kerivnitstvom-oksani-sushchuk)

55. Наталка Марчук. Місце для спілкування та відпочинку: у музеї

Ківерців презентували проєкт «Музганок».17.11.2025 р. URL:

[https://kivertsi.rayon.in.ua/news/760648-mistse-dlya-spilkuvannya-ta-
vidpochinku-u-muzei-kivertsiv-prezentuvali-proekt-muzganok](https://kivertsi.rayon.in.ua/news/760648-mistse-dlya-spilkuvannya-ta-vidpochinku-u-muzei-kivertsiv-prezentuvali-proekt-muzganok)

56. Кіноклуб при Ківерцівському краєзнавчому музеї розпочинає новий проєкт. 12.04. 2023. URL:

<https://history.rayon.in.ua/news/590898-kinoklub-pri-kivertsivskomu-kraeznavchomu-muzei-rozpochinae-noviy-proekt>

57. «Музей у Русі» на платформі Волинського академічного театру ляльок 16.11.2025. URL: <https://bortg.gov.ua/news/muzey-u-rusi-na-platformi-volynskoho-akademichnoho-teatru-lyalok>

58. Єдиний музей бджільництва побудований у Баєві. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/topics/381908-edinii-muzei-bdzhilnitstva-pobudovanii-u-baevi>

59. Княгининок. Комунальний заклад «Центр культури «Княгининок» URL: <http://culture-lutsk.org.ua/zaklady/kniahynynok-tsentru-kultury>

60. URL: <https://history.rayon.in.ua/news/433832-u-knyagininivskomu-muzei-zyavivsyia-noviy-eksponat>

61. URL: <https://suspilne.media/lutsk/870799-nam-vazlivo-ih-zberegiti-volynskij-majster-robit-200-vidiv-narodnih-igrasok/>

62. Устилузький народний музей Ігоря Стравінського. URL: https://volyn-museum.com.ua/index/ustiluzkij_narodnij_muzej_igorja_stravinskogo/0-35

63. Наталія Малімон. Устилуг. Музей І.Стравінського. URL: <https://kolokray.com/services/arkhitektura/ustilug-muzey-i-stravinskogo/>

64. Галина Панишко. Роль та значення діяльності Обласного науково-методичного центру культури в реалізації державної політики в соціокультурній сфері на Волині. Яровиця № 1/2. 2023 /37 – 38/. 118 с.

65. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2022 році. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 13. Луцьк: ПП «Волинська друкарня» 2023. С. 261–278. м. Луцьк 2023 р. URL:

https://volynmuseum.com/scientific_work:volynskiy_muzeinyi_visnik_vipusk_13

66. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2023 році. Волинський музейний вісник: Наук. зб.: Вип. 14. м. Луцьк, 2024. URL:

https://volynmuseum.com/scientific_work:volynskiy_muzeinyi_visnik_vipusk_14

67. Звіт про роботу Волинського краєзнавчого музею у 2024 році. м. Луцьк 2025 р. URL: <https://volynmuseum.com/>